

NOTES
SOBRE
POESIA

PER

TOMÀS GARCÉS

LLIBRERIA CATALONIA
BARCELONA

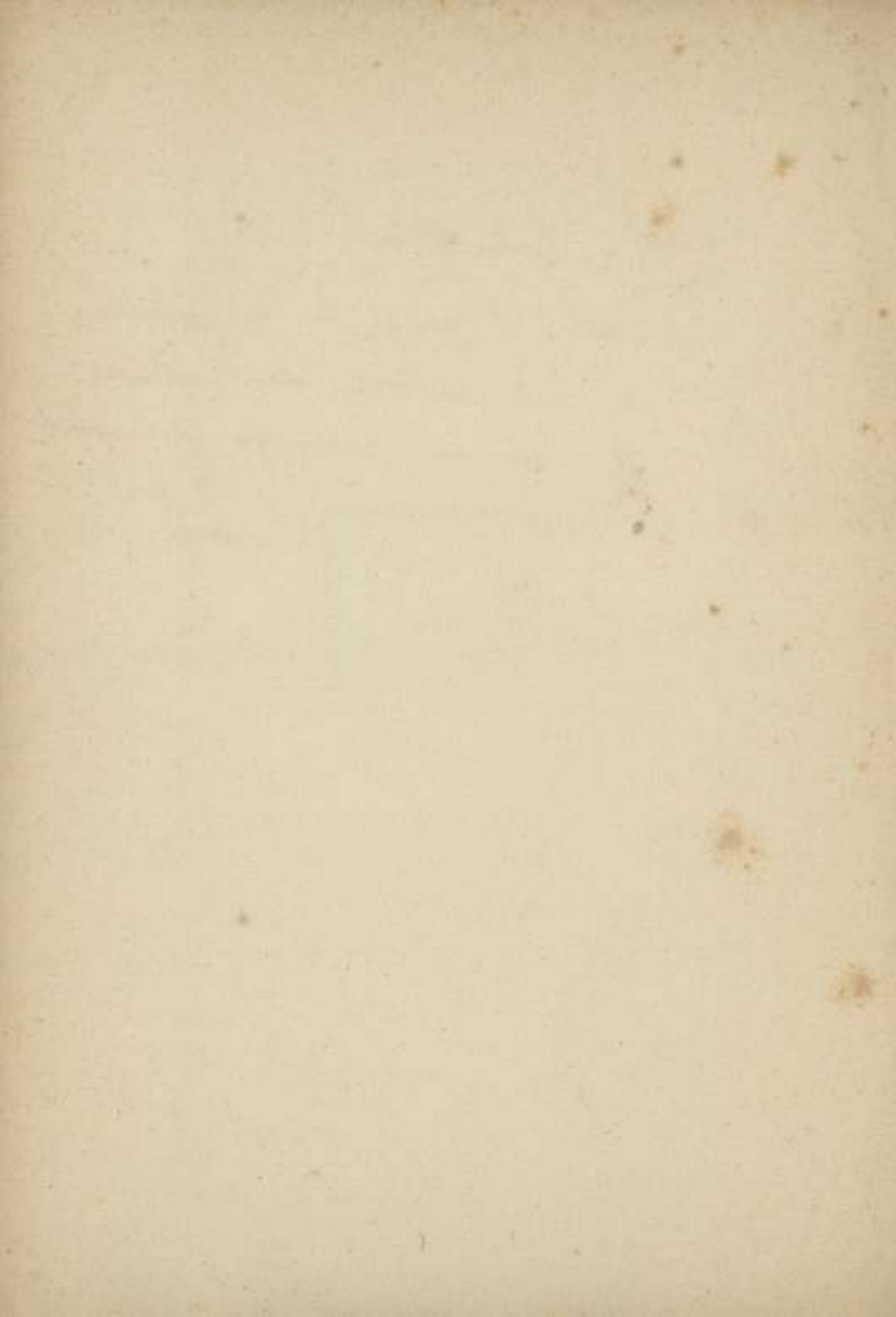
EX-LIBRIS BIBLIOTECA DE CATALUNYA

a

Carles Riba,

amb el record de les "lectures",
de tota la seva obra admirable,
i en homenatge d'amistat.

J. Jarcís

NOTES SOBRE POESIA

TOMÀS GARCÉS

NOTES
SOBRE
POESIA

Editorial Altés
Barcelona
1933

ETERNITAT DE LA POESIA

a M. Serrahima

En el seu estudi sobre "Els orígens de la poesia lírica" escriu G. A. Cesareo: "La ciència de les tradicions populars s'ha adonat que no hi ha poble, per ingenu i salvatge que sigui, que no posseeixi les seves novel·les, els seus mites, les seves supersticions i els seus cants populars. El poble és naturalment poeta; en aquella seva gran ànima infantina, la sensació i el sentiment, el somni i la realitat, es fonen en un cant espontani." Aquesta constatació de generalitat en l'espai ens indueix a concloure la d'una persistència en el temps. "La literatura de l'indocte per a l'indocte és tan antiga en cada idioma com l'idioma mateix." (Nicolau d'Olwer). Vet aquí una llei que ja ens permetria de formular la nostra engruna de definició: eternitat de la poesia. Però voldríem precisar més, i dir: Eternitat dels temes de poesia. Garbelleu bé la producció lírica del món i la veureu modular les mateixes paraules: destí, felicitat, temps, amor, mort.

Per què, doncs, no fariem allò que el folklorista prova de realitzar en presència d'una manifestació qualsevulla de cultura material o intel·lectual? El folklorista veu com l'ús tradicional d'una eina agrícola no és circumscrit per unes fronteres polítiques, ans al contrari, constitueix el lligam d'una sèrie de comarques i de països sovint molt allunyats els uns dels altres. Les endevinalles d'Espanya són retrobades a Amèrica. Una eina d'Amèrica rebrolla qui sap on. Una cançó fa la seva volada i pot establir-se el mapa d'aquest vol. Doncs bé: el groc, el verd, el rosa del folklorista ens serviren per acolorir la superfície del tema líric. Diaz-Plaja ha assajat, amb bella fortuna, la "prova de la lluna". Podríem generalitzar l'assaig i fer la prova del temps, del destí, de l'amor. Acostariem, per raó del tema, autors d'èpoques, llengües i escoles ben diverses. I sovint ens sobtarien semblances inesperades.

Que Riba i Leopardi s'assemblin quan s'acaren amb el problema de la felicitat no ens pot sorprendre massa. L'un i l'altre, intel·lectualistes, es formaren en el contacte de les humanitats i en l'examen rigorós del cor humà. Però que a vint segles de distància puguem situar costat per costat el "Vivamus, mea Lesbia" de Catul, i una poesia amatòria de Salvat Papasseit ja és, si no sorprenent encara, suggestiu. Altres aproximaments ens permetrien d'observar, de vegades, que no ja el tema, ans el procediment, aparella autors d'escola i època distants. Es el cas Foix-Ovidi.

Les proses líriques de "Gertrudis" no són sinó pures metamòrfosis.

I posats a buscar semblances i precedents als matisos de la poesia d'avui, trobaríem que fins les doctrines més arriscades tenen els seus antecessors venerables. La teoria de la paraula viva de Maragall, el concepte maragallià de la poesia ("balbuçig diví") d'èxtasi, la passivitat, el refús de tota correcció, que són a la base de les doctrines estètiques del nostre poeta, ¿no recorden estranyament l'automatisme predicat pels sobrerrealistes? ¿no són com un preludi de la fi del control de la raó preconitzada per Breton?

Res de nou sota el sol. Afeixugades pel pes d'aquesta terrible sentència es drecen les escoles d'avantguarda. No vull veure en l'avantguardisme el pur plaer de l'aventura, ans la reacció contra una servitud insuportable, l'asfixia de les formes tradicionals provocant la ruptura de totes les formes. "Només la paraula llibertat és el que encara m'exalta." Aquestes paraules del "Manifest del sobrerrealisme" ho diuen tot. Ens diuen que el sobrerrealisme és un fruit rousseaunià: una d'aquelles "bombes amb retard" de què parla André Maurois. Ha esclatat ara, però el segle XVIII li va encendre el ble.

L'absència del control de la raó és, en literatura, un mite. La impossibilitat del sobrerrealisme integral és el que fa més admirable aquest esforç, semblant per la seva violència al del dadaisme. El moviment Dada dibuixava Giocondes amb

bigoti. I em sembla un deure subratllar més l'abnegació que no pas la impertinència d'aquest episodi. Perquè la història de l'art s'ha fet sempre a base de Giocondes sense accessoris.

No és impossible que un dia la màquina, la instal·lació sanitària, la metralladora substituïxin, en el repertori líric, la vela, el rossinyol, la lluna. Aquest seria el triomf de l'avantguarda. Avui, però, l'avantguarda ja triomfa, per bé que obscurament: provoca, amb el comerç del combat, una zona fatal d'influència i desvetlla, amb la seva fressa, els qui altrament s'adormirien.

Amb un repertori o altre, sempre hi haurà poesia. Lleveu a la dita de Bécquer les seves premisses; respecte-li, però, la conclusió. Mentre l'home sigui pres per un ideal de beutat, mentre el seu cor es mogui entre el desig i la recança, és a dir, mentre l'home sigui home, hi haurà poesia.

1933.

VERSOS SOMNIATS

a J. V. Foix

Legions d'àngels han envaït la poesia. Somnis s'hi descabdellen amb llur moviment pausat d'algues marines. Es, no hi ha dubte, tendència, però també moda literària. Una moda que ve de lluny. Rimbaud potser n'inaugura l'esclat. Abans d'ell, els poetes s'evadien en una màgia exterior. "L'alliberament que els lírics demanaren antany a formes fantàstiques fixes (fades, sirenes, semi-déus), Rimbaud el demana directament a les imatges mentals de les quals aquelles encarnacions no eren sinó l'allegoria." Es, doncs, el somni considerat com a refugi.

Moda literària. Quanta de gent hi sacrifica! Gairebé ens sobta de no trobar en el breu, destre i incisiu "Resum de Poètica Catalana" que A. Serra i R. Llates acaben de publicar, al costat del capítol "Versos amb cesura", un capítol de "Versos somniats".

. . .

Manuel Montoliu ha estat dels primers a dir, entre nosaltres, la identitat entre somni i lirisme.

Somni amb majúscula, però. El llibre "Llenguatge i poesia" que "La Revista" edità en 1929 sota un esfereïdor silenci de la premsa literària, conté un assaig titulat "Poesia com somni". Montoliu exigeix al ver poeta líric un "anhel infinit de benaurança infinita". Un Somni. "En el somni, efectivament, trobem aquesta dualitat d'elements contradictoris... hi trobem la mateixa col·lisió entre una sensació amarga de realitat limitada pel temps i l'espai, i una altra sensació conhortadora d'una realitat superior llambregada solament en una esfera remota però que ens tramet des de lluny la radiació de la seva virtut inefable."

Montoliu esmenta, com exemples típics del seu concepte de la poesia, Dante Alighieri, Fra Lluís de León i Holderlin. Tots els vers poetes podien, però, haver estat invocats. Somni, en aquest sentit més vast de la paraula, és desig o recança, és a dir, poesia. El món exterior i l'interior, indistintament, hi són recreats. Com en el cant de Leopardi, el fantasma esdevé figura física, però sembla un cos a penes aureolat:

Allor d'angoscia

*gridar volendo, e spasimando, e pregne
di sconcolato pianto le pupille,
dal sonno mi disciolsi. Ella negli occhi
pur mi restava, e nell' incerto raggio
del Sol vederla io mi credeva ancora.*

* * *

La lírica d'avui manleva al somni, ara ja en el sentit estricte del mot, el seu mecanisme. Aquest és el fenomen nou. No sols la fluència de les imatges, sinó la seva vaguetat i el seu sentit misteriós. Com en el somni, el subconscient juga, lliure. A les "paraules en llibertat" de Marinetti han succeït els somnis. J. V. Foix en sap alguna cosa. Aquelles quatre lletres, *Krtu*, que es mouen, s'entrecreuen, es combinen, amb la beutat irisada i irreal d'un fons de caleidoscopi, són una mostra de procediment poètic nou. Joyce farceix els seus llibres amb aquesta deformació constant de lletres i de mots, que té la vida densa dels pesombres. Diríeu que hom lliura al somni la ploma, i que la ploma li esdevé fidel.

. . .

Per què no—al revés—aprofitar les dades del somni? Josep Carner explicava el mecanisme de la seva creació poètica. ("Revista de Catalunya", Vol. VII, pàg. 144). "Comença—diu—amb una paraula apareguda de sobte a flor de consciència, estranyament suggestiva, dotada d'un inefable poder d'irradiació. Després, com si aquella paraula hagués treballat sola, se us acut un vers sencer, tan enter que fins dubteu si és d'un altre autor. Després, el vers desplega l'arquitectura que implícitament conté. La inspiració segueix, doncs, un procés de germinació successiva." Un psicòleg, d'altra banda, ha escrit: "El camp de

la consciència és semblant a un camp magnètic; es produïxen atraccions i repulsions regulars entre els objectes que s'hi troben o que hi penetren. Qui sap si les forces misterioses que fan brollar les nostres inspiracions del nostre inconscient no són sinó el joc amplificat d'aquestes transformacions i deformacions que fan la vida pròpia de les imatges com la de les percepcions?" (Ch. Lalo.)

Paraules aparegudes de sobte a flor de consciència... Consciència com un camp magnètic... ¿No arribaríem a establir un parentiu entre les troballes de la inspiració i les donades del somni?

* * *

El poeta, amb criteri pragmàtic, doncs, en comptes d'encomanar a la seva musa el tremolor i el balbuceig del somni, caldrà que s'afanyi a estimular les naixences del seu subconscient. No un tempti, haurien de dir als poetes les noves preceptives, el "mètode" del somni. El seu misteri amaga sovint flors estantisses. Us valdrà més somniar versos. I triar-los bé.

1931.

VALERY - MARAGALL

a Carles Riba

Carles Soldevila, en cercar adeptes del Món Exterior, ha bastit una equació imperfecta, momentània, però suggestiva: Valéry-Maragall. "Fóra difícil de trobar dues estètiques més divergents que les d'aquests homes; fóra impossible de posar de costat dues personalitats més poc *simpàtiques*. I, no obstant, tots dos reten homenatge al món exterior, cadascú a la seva manera."

No és pas un mèrit negligible, el d'haver sabut emparentar, com ha fet el nostre benvolgut company, dos noms a primera vista inconciliables. A mi m'ha fet un bell servei. Confesso que de la lectura del "Cimetière Marin" i sobretot de la conferència donada per Valéry, anys enrera, a l'Ateneu Barcelonès, n'havia vist brollar petites interrogacions, a les quals Soldevila m'ajuda, destre, a respondre.

Mentre Valéry exposava, en aquella memorable sessió, el seu concepte de la poesia, no podiem

estar-nos de qualificar la poesia de proteica i misteriosa. Els més assenyalats escriptors catalans escoltaven la teorització de l'autor de "Eupalinos". I era per obra i gràcia d'aquella teorització que ens apareixien distants els filtres de la *poesia pura* i els vidres clars de les corrandes populars. Distant i junts, per exemple, els estramps rigorosos d'un López-Picó i les alenades terrals d'un Segarra. ¡Quin contrast de gèneres i de personalitats poc *simpàtiques* per dir-ho amb Soldevila! Tanmateix pel centre geomètric dels granets brillants de variada color amb què podiem figurar l'obra de cadascú, passava el fil tivant i incorruptible de la poesia. Poesia, deessa de mil rostres.

En esguardar de la vora els versos dels poetes hi trobaríem, no en dubteu, ressons inefables. Com si tots derivessin d'un paradís absent. Valéry i Maragall poden coincidir, per què no?, en una aliança que cada cop sabrem menys circumstancial. Tots dos estimaven, ho ha provat Soldevila, el món exterior. Jo els veig coincidir, sobretot, no pel fet d'estimar-lo, sinó pel fet, més greu, d'acabar-s'hi. El moment tràgic de la poesia —un moment que pot determinar espurnes sobrehumanes—és, al meu entendre, aquell en què el poeta, ni més ni menys que un metafísic, es posa el problema de la realitat. Els coets fugissers de les seves imatges, quasi creades d'un quasi caos, risquen de perdre llur beutat d'estels, i de fondre's en una cendra trista. El senyor d'un

reialme fictici, després d'haver donat forma real al seu desig, no pot sinó reconèixer el món exterior, anar-hi a l'encontre com qui va a la guerra. Es l'encontre del *Cant espiritual*, l'encontre del *Cimetière Marin*. Els dos punts de plenitud de Maragall i Valéry. Valéry es veu pensatiu, ple de temença i de dubtes com un defecte dins la impassibilitat perfecta del món. El Migdia es *just*. La mar, una *teulada tranquil·la*, un *tresor estable*. I pot dir al cel:

Beau ciel, vrai ciel, regarde-moi qui change.

En contrast té per escenari el cementiri marí:

*Fermé, sacré, plein d'un feu sans matière,
fragment terrestre, offert à la lumière,
ce lieu me plaît, dominé de flambeaux,
composé d'or, de pierre et d'arbres sombres,
ou tant de marbre est tremblant sur tant d'om-
[bres;
la mer fidèle y dort sur mes tombeaux!*

I el resultat és una victòria esfereïdora de la terra i de la mar. La terra, sota la qual dormen els morts i on *tot torna a entrar en joc*, als ulls d'un Valéry sense esperança. La mar, que amb les frescors que exhala, restitueix al poeta l'ànima i el desig de viure.

En el *Cant espiritual*, l'acarament amb el món exterior és també coratjós. La terra, amb tot el

que s'hi cria, en surt idealitzada. El poeta sent que la seva fe i la seva esperança s'aturen ací, i voldria que la terra esdevingués la seva pàtria celestial. Es la terra on vol trobar la presència del Senyor.

Valéry - Maragall... Sí. Dos poetes veritables, als quals sorprenem fent-se les mateixes preguntes angunioses. Dos teoritzadors que es trobarien, fatalment, perquè són antípodes.

Després de tot, altres coincidències més paradoxals destriariem en l'obra de Valéry. Aquells versos de *Palme*,

*Patience, patience,
patience dans l'azur!
Chaque atome de silence
est la chance d'un fruit mûr!*

per què recorden tan plenament, amb llur metre, llur accent, llur ritme, i tota llur estructura, els de la corrandà de

*una vida, dues vides,
quantas vides teniu vós...?*

1928.

L'OMBRA DE JOB

a Manuel Brunet

Un dels llibres sagrats de més profunda aroma lírica, el *Llibre de Job*, ens conta la desventura del patriarca que perd la riquesa, els fills, l'amor i la salut, en una mena d'apoteosi del sofriment. El dimoni, per temptar l'home virtuós i fer que maleeixi Déu, li arrabassa els ramats, li mata els fills i podreix el seu cos viu amb una llaga horrible. Job, però, supera el dolor amb la paciència. Quan els missatgers vénen a portar-li, una darrera l'altra, les males noves, esparraca els seus vestits, es llença a terra, adora el Senyor i diu: "Nu vaig sortir de la meva mare, nu hi tornaré. El que Déu m'ha donat, Déu m'ho ha pres; el Senyor ha fet el que li ha plagut: beneït sigui el nom del Senyor!" Admirable grandesa! L'elegia de Job és com un himne. I diríeu que la seva impassible fidelitat a Déu té alguna cosa d'inhumana si no sabéssiu que l'home té, al fons de l'ànima, alguna cosa de diví.

No tothom sap comportar-se com Job davant

del dolor; no tothom sap plorar amb humilitat o amb desolada grandesa. Hi ha qui maleeix Déu; hi ha qui perd l'alè i emmudeix; i d'altres que envegen i d'altres que es distreuen, insensibles, amb la fràgil diversitat que caracteritza, segons la dita pascaliana, la nostra natura. Només cal, si volem veure com l'home reacciona per la fiblada del dolor, que ens aturem a escoltar el cant dels grans elegíacs. Ningú com el poeta, que és vident i creador, té la facultat de resumir en la seva veu les essències humanes. Ell, posseïdor de la vareta màgica que esquinça el vel i la boira, obre el vast panorama dels cors. Quan el poeta canta l'amor o el dolor, la natura o Déu, és com si en una sèrie infinita de miralls es reflectissin, nues, les ànimes.

Escoltem, doncs, les veus inspirades. Que cali el nostre llavi, que no bati massa el nostre pols. En la claror pàl·lida del matí, en l'alba de la poesia catalana, munta en espirals d'argent, des dels joncs humits i verds que banya el riu de la raça, el plany del rossinyol. És un rossinyol encegat de dolor, però senyor del seu reialme. No reconeixeu, en la trèmula sageta sonora, el cant elegíac de Joan Alcover? Oh, meravella; oh miracle de la nostra llengua! El dolor ha encès una brasa que mai no serà cendra escampadissa. El poeta que havia lloat la natura i l'amor, la beutat i la glòria, feliç com l'antic patriarca, sent, també com aquest, que, de sobte, esdevé nu i miserable. És una desferra de dolor:

*Jo só l'esqueix d'un arbre, esponerós ahir,
que als segadors feia ombra a l'hora de la sesta;
mes branques una a una va rompre la tempesta
i el llamp fins a la terra ma soca migparti.
Brots de migrades fulles coronen el boci
obert i sense entranyes que de la soca resta;
cremar he vist ma llenya, com fumerol de festa,
al cel he vist anar-se'n la millor part de mi.*

També esquinça les seves vestidures, també plora llàgrimes amargues, però també supera el dolor. "L'or de llei no tem la prova del foc — ha escrit un il·lustre caputxi, el P. Miquel d'Esplugues —, la necessita". Sense aquesta prova, que deixa senyals per sempre més, senyals de tendresa i de fortitud, la lira de Joan Alcover no s'hauria enriquit amb les sis elegies famoses. El poeta de les cales de somni i de les fugitives flotes de cristall, l'evocador de sirenes, el subtil descobridor de l'inefable misteri de *La Balanguera*, s'aboca, ara, a l'abis sense fons:

*mon pensament vetlla, abocat;
mes la finestra on s'inclina
s'obre davant l'eternitat.*

Quines fantasmes passen, infatigables, davant aquesta finestra negra?

*Llum de records passa allà enfora,
pluja d'estels en la negror.*

*No me'n sé anar, no, de la vora
de mon terrible mirador.
Com en el fons d'un vell retaule
llisquen els dos adolescents;
passen, ulls clucs, sense paraula,
com a sonàmbuls somrients.*

Per ells viurà, per ells cantarà. Ells seran la llei de la seva vida, el seu sofriment i el seu conhort. I si algun cop demana que la mort se l'emporti, gairebé sempre es resigna a viure per cantar els fills malaguanyats. Arbre esqueixat pel llamp,

sens jo res parlaria de la meitat que em manca

— diu —

jo visc sols per a plànyer lo que de mi s'és mort.

La resignació de Joan Alcover, que és la seva grandesa, ens porta a la memòria, per contrast, un altre líric elegiac ben pur: Leopardi. Aquest infelicíssim poeta del segle XIXe, italià, franciscà frustat, etern amant no correspost que voldria odiar i no acaba d'aconseguir-ho, va cantar el seu propi dolor amb paraules roents. Però el dolor va posar-li als ulls una bena negra. Negà la vida, la pàtria, Déu. Increpà la natura, "servent—deia—de la regina felicitat". Enyorava els temps preterits i els dies de la seva infantesa. "Oh, espe-

rances, esperances; distrets enganys de la meva primera edat", exclama, com penedit d'haver cregut en la vida. Ara la vida li apareix com un martiri odiós. I plora, feble, irremissiblement perdut.

Que distint és el plany de Joan Alcover! Ell també recorda la verda illusió de quan era infant. Si Leopardi havia vist els estels de l'Orsa espurnejar sobre el jardí patern, Alcover remembrava la font muda la joventut que no tornarà més. I amb quina melangia conta les insignificants aventures llunyanes:

*De Paigua sentiem la música dolça
dintre la piscina guaitàvem els peixos,
colliem poncelles, caçàvem bestioles,
i ens fèiem esqueixos
muntant a la branca de les atzeroles.*

Però no enyora altre temps i s'ha acostumat al dolor. Cada dissort és un senyal perdurable en els camins de la seva ànima, una monjoia alterosa. "Somni semblaria—el temps que ha volat—de la vida mia—sense les ferides que al cor ha deixat". I proclama, talment un home satisfet del deure,

*no donaria mos jorns de tristesa
pel camí de roses de la juvenesa,
d'abans de trobar-hi el bé que he perdut,
perquè fins llavors no havia viscut.*

Viure és el destí de l'home i la vida no és exempta de dolor, però té una immarcescible beutat. Leopardi volia, endebades, ignorar-la. Alcover la confessa:

*Mai la vegi tan bella com és ara
la vida d'aquest món...*

I sembla que parli el Joan Maragall greu i humaníssim del *Cant espiritual*. La festa del món entenebreix encara més el dol de la seva ànima. Però, ple de seny, veu el color just de cada cosa. Es més: la pagesa de *La serra* i la *Balenguera* de cabell blanc que teixeix la senyera pel jovent, li han dit fins a quin punt és immortal l'esperit de la seva terra. També en aquest aspecte Alcover i Leopardi són contradictoris: tant, que el cant d'un camperol en la nit fa creure al desolat poeta de *La Vita solitaria* que al món tot passa i es perd sense deixar senyals.

No, tot roman, tot és etern, la joia i el dolor. I si un dia Déu volgués separar el dolor de l'home, els versos d'alguns poetes elegíacs recordarien, sempre més, l'interromput connubi. Perquè el Senyor que va donar a Job, en paga de la seva dolça paciència, ramats abundosos, fills formosos i llargs anys de vida plena de salut, també premia els poetes superadors de la dissort i els corona de glòria i dona a llurs versos la duresa del diamant i la roentor de l'estel.

GUIMERA, POETA IDIL-LIC

En l'obra lírica d'Angel Guimerà apareixen sovint escenes èpiques: guerres, revoltes, episodis heroics. Tot bramula i creix en la llunyària colorida de la història. En el fons d'aquesta escenografia, però, Guimerà, poeta tràgic, fa viure la tragèdia dels seus personatges, gent de carn i ossos, traspalsada per passions insolubles: Antoni, Cleopatra, Judith de Welp, Indibil, Claris, flamegen en els poemes de Guimerà. La història és presa en ells en un sentit shakespearia, gosariem dir. Els grans escenaris històrics que la fantasia del nostre poeta desplega, són escenaris de tragèdia. Guimerà s'atura massa a encendre les passions dels seus personatges perquè pugui ésser considerat poeta èpic. És un tràgic, simplement. Una fantasia genial volta d'horitzons amplíssims les figures. Les evocacions de "Poblet" i de l'"Any mil", les invencions del "Cant de la Sirena", diuen fins a quin punt Guimerà havia sabut bastir el paratge on havia de moure's la maldat, la por o

l'aventura. Fixeu-vos, quan li cal descriure granses, en la força tonant dels adjectius:

*"I tots se n'entren per les "amples" voltes
d'"altiu" casal d'"immenses" columnades"*

Guimerà s'embriaga d'aquests espectacles. Hi ha, però, un espectacle que l'atrau sobre tots els altres: el de la mort. A cada pas, en els seus poemes, apareix la mort, plàsticament. No són ja els episodis singulars de la "Mort de la monja", o del joglar, o del soldat, eminentment tràgics, els més significatius. Ho són, per exemple, la poesia titulada "D'ultratomba", que oprimeix com un pesombre, i sobretot aquella tendra serenata "A una morta":

*Vinc en secret, amada;
mes no sé qui ho ha dit,
que tota l'estelada
per veure't ha sortit.*

Aquesta serenata macàbrica, fruita d'un temps en què, com deia un escriptor abans il·lustre, els nostres artistes dibuixaven esquelets amb una pipa entre els maxil·lars, és, no obstant, allà on batega una poesia idíl·lica. Podem parlar de Guimerà poeta idíl·lic?

No són rares, en l'obra de Guimerà — enc que no hi predominin — les poesies d'amor. Gairebé totes, però, són lluny de l'idíl·li. L'amor que canta

Guimerà és, unes vegades, un sentiment elegiac i, més sovint, una veritable passió tràgica. Quan no el cremen les flames de la desesperació, l'emboïren les brumes de la melangia.

Guimerà hauria pogut esdevenir, no obstant, un poeta idil·lic. Vegeu, per exemple, el començament de la poesia "Francisca". És dolcíssima. En els versos de "Francisca" l'Ixart hi veia, justament, "la imitació artística de la cançó popular", assolint bells guanys. Però l'idil·li que inicia el poema s'empelta després a una ombrívola escena de mort.

Una altra poesia, la que duu per títol "Vora el bressol", ens mostra, excepcionalment, també, un Guimerà idil·lic. L'ambient humà, dinàmic fins a la revolta, de la majoria dels poemes, es torna un aire quiet i fi de miracle.

*Dormideta s'està
la flor de satalia.
Dormideta al bressol.
Per això no és de dia.*

El parentiu d'aquests versos amb la cançó popular és tan immediata que us recorda les aproximacions semblants de Verdaguer.

*No li cantis, oh font,
que pertot és ombria,
no la cridis, ocell,
fins que l'alba ja sia.*

I així va brollant l'admirable cançó de bressol!

Hi ha, però, encara, un poema on Guimerà prova quanta gràcia i frescor havia sabut poar en l'idiili popular. Es el poema titulat "L'escala de la pomera". Reprodueix una escena rural, amb colors tendres i vius. El vers raja fàcil i joganer. Hi reviu la saba popular i us sembla un idiili arrencat de la millor pàgina mistraliana. En tots els altres poemes amorosos, en canvi, Guimerà insinua sovint, en mig de la passió més fidel i abnegada, dolorosos records. Els amics de Guimerà no havent deixat cap dada precisa sobre la vida sentimental del poeta, sempre ens preguntarem quina secreta causa va foragitar de la poesia idil·lica el tràgic de "L'any mil".

1925.

EL "DARRER ENGANY" DE LEOPARDI

a E. de Zaani

Michelle Scherillo, en la seva edició ja clàssica de "I Canti", de Leopardi, fa brollar tot un cicle de poesia ("Consalvo", "Aspasia", "Amore e morte", "Il pensiero dominante", "A se stesso") d'un episodi amorós mal conegut. L'Elvira que endolceix, en somni, l'agonia de Consalvo; l'"angelica sembianza" que senyoreja el pensament del poeta; aquella que, amb l'amor, encenia en el seu pit un desig de morir; la que pot ventar-se d'haver fet inclinar una testa alterosa, d'haver retut un cor indòmit, d'haver vist, suplicants, uns ulls que ho han estat per primera i darrera vegada; heus ací la figura de dona que travessa, sembladora d'encís i de desesperança, aquells cinc poemes. Aspàsia, Elvira, són noms convencionals. Però la dona que ells amaguen va ésser una dona de debò, de "fang i ossos". Es deia Fanny, i va viure a Florència.

En la primavera de l'any 1831, des de Florència, Leopardi escriu, impacient, als seus amics Rosini i De Sinner i a la seva germana Paolina

cartes on demana autògrafs d'homes il·lustres. Són per a "una dama bellíssima i gentilíssima". Rosini, intrigat, demana el nom de "madona". Leopardi el declara, a la fi. "Estigueu tranquil en quant a les cartes per a la bella Fanny", pot escriure-li l'amic, el 27 de juliol. El poeta sembla transfigurat. Físicament es troba millor. Menja i beu de tot i a totes hores. Els seus amics no el troben mai a casa. Això no és pas senyal de misantropia. "Em sento esdevingut un altre home", constata ell mateix. ¿No diagnosticariem, doncs, definitivament, un cas d'exaltació, de revalorització, de metamòrfosi amorosa?

El 5 d'octubre, però, ben de sobte, Leopardi deixa el seu paradís de Florència i se'n va a Roma. Ningú no sap els motius del viatge. Una carta del poeta al seu germà el transparenta, tanmateix: "Dispensa'm, et prego, de contar-te una llarga novella, molt de dolor i moltes llàgrimes. Si un dia ens tornem a veure, potser tindrè coratge per explicar-t'ho tot. Sàpigues, per ara, que la meva estada a Roma m'és un exili amarguíssim, i que tan aviat com pugui tornaré a Florència, potser pel març, o pel febrer, potser abans, encara... Guarda't, t'ho demano, de deixar entendre que hi hagi cap misteri en el meu viatge. Parla de fred, de projectes de fortuna, o d'altres coses per l'estil. Excusa'm si sóc tan laconic: no puc dir-te res més." És en la càlida intimitat dels versos on caldrà llegir, entera i velada, la confessió.

El final d'“Aspasia”, i sobretot la tràgica nova de “A se stesso”, expliquen, si no els detalls de l'anècdota, la profunditat del desencís. Amb ell s'esbocinà el jou que esclavitzava el cor enamorat. “Cadde l'incanto — e spezzato con esso, a terra sparzo — il giogo...” La vida restarà, per a Leopardi, orba d'afectes i de “gentils errades” com una nit hivernenca sense estels. Aquests planys, que coronen el poema “Aspasia” són els que dicten la cruel sentència amb què comença el breu soliloqui “A se stesso”: “Reposaràs per sempre, — cor meu lassat. L'engany darrer moria, que perennal creguí”. (Versió catalana de J. M. López-Picó). La realitat que l'apartà de Fanny i el tornà a la misantropia més amarga, corregí la il·lusió del poeta. Ell creia etern l'engany, i per això, en veure'l morir, el trasbals ha estat inoblidable.

Hom intentà, temps enrera, des de la pàgina literària, avui extingida, d'un diari català, combatre per defectuosa la versió lópezpiconiana de “A se stesso”. “Perí l'inganno estremo,—ch' eterno io mi credei” pot dir-nos, a primera vista, que el darrer engany de Leopardi fou el de creure's ell mateix etern. La forma verbal, “mi credei”, faria admissibles, com en català, dues interpretacions, i podríem, gramaticalment, referir l'eternitat a Leopardi o a l'engany que ell nodria, com millor ens plagués. Una interpretació prudent fa, no obstant, lícita la versió lópezpiconiana, i digna de refús, en canvi, la que li era senyalada com a bona.

Leopardi quan escriu "engany" dóna a la paraula un valor sobreentès. En el seu vocabulari, "engany" és sinònim d'"amor", de "felicitat". "Tot el que fa palpitari el cor humà — escriu De Sanctis sobre Leopardi — és per ell il·lusió, engany declarat i vist, mentida de la natura". El poeta, enamorat tanmateix de la seva Fanny florentina, devia creure en l'eternitat de la il·lusió que l'embriagava. En el que no podia creure quan escrivia "A se stesso" era en la seva pròpia eternitat. Si ho admetéssim així, tota la metafísica leopardiana se n'aniria per terra.

Si em calgués traduir "A se stesso" no vacillaria pas a seguir l'autor d'"Elegia". La seva versió, d'altra banda, coincideix en aquest punt amb la de Josep Carner, expert gustador de l'italià, i de Leopardi. Aquell "engany darrer", equivocadament cregut etern pel tendre solitari de Recanati, posa una interrogació melangiosa i ens acostia, a despit dels vels tímids que l'amaguen, a l'episodi que consolidà el pessimisme de Leopardi, entre la primavera i la tardor de 1831, vora l'Arno i els seus xiprers, en la ciutat color de viola fosca, com els vestits d'Aspasia.

1928.

VILLON I EL TEMPS

a G. Diaz Plaja

Amb 1931 s'extingia la fressa d'un centenari sortós: el de François Villon. Aquestes notes no seran, doncs, encara, del tot inoportunes. El pas de cinc segles ens feia retrobar un poeta ben pròxim a la sensibilitat d'avui. Le seves aventures, deformades sovint per una llegenda optimista, guanyaven suara les novel·les i les biografies novel·lesques i entraven, imperioses, al mirall fantàstic — tan escaient! — del cinema. Villon, poeta modern. Ben bé. La lírica francesa de fi de segle podria proclamar, si conegués l'esnobisme, aquell preludi medieval, i la nissaga dels poetes maleïts començaria amb el nom del tèrbol deixeble de la Facultat d'Arts de la Sorbona.

Un crític i biògraf de Villon — Auguste Longnon —, guanyat per l'obra del poeta, s'afanyava a cercar les virtuts que li valguessin el perdó de la seva disbauxa moral. "Cal dir que Villon, després d'haver conegut totes les vergonyes, retrobava en el seu cor quatre sentiments que el Jutge Etern,

sens dubte, li haurà tingut en compte: la fe religiosa, el patriotisme, l'amor filial i l'agraïment". El nostre temps, però, ja ha absolt Villon només per la seva melangia. Melangia de les hores perdudes, certesa de la mort que ha de venir. ¿No són aquestes les dues sensacions més profundes i més humanes que la lectura de Villon pugui suscitar?

* * *

Entre les deixes saboroses del seu "Testament", on l'humor i el pintoresc tan sovint mirallegen, i encara més en els "Lais", us sobten les fines pinzellades amb què és descrita la fesomia del temps. Imatges de les estacions, dels dies, de les hores.

*Sur le Noel, morte saison,
que les loups se vivent de vent
et qu'on se tient en sa maison...*

Paraules concises, vives i suggeridores. Com les de la "Ballade pour Robert d'Estoutoville":

Au point du jour, que l'esprevier se bat...

O com les que ens descriuen — "vera efigie" de Villon — l'hora de l'Angelus, que el troba amb la ploma a la mà:

*Finablement, en escripvant,
ce soir, seulet, estant en bonne,*

*dictant ces laiz et descripvant,
j'ois la cloche de Serbonne,
qui tousjours a neuf heures sonne
le Salut que l'Ange predict...*

Si heu llegit Villon a la vora d'un riu, en un jardí que el capvespre esborrava, us semblarà percebre encara el dring esmorteït de la campana i us sorprendrà la melangia del temps que s'esmuny, com un riu.

* * *

"La chair est triste, hélas!, et j'ai lu tous les livres". Es sota un desencís semblant que Villon evoca els seus trenta anys, a la llinda del "Testament" famós:

*En l'an de mon trentiesme aage,
que toutes mes hontes j'eus beues...*

Es el "seu" temps perdut. Degotalls d'aquesta invencible recança ornaran el poema:

*Hé! Dieu, se j'eusse étudié
ou temps de ma jeunesse folle.*

I una trista constatació coronarà l'aventura:

Pour ung plaisir, mille douleurs.

* * *

Elegiac, enyora l'antiguitat. L'antiguitat és per Villon — com ho serà per Leopardi — una dolça evasió del curs dels temps. Tema sovint repetit, el d'un antany gloriós i esfondrat per sempre. “*Où sont les gracieux gallans — que je suiwoye au temps jadis*”, dirà al començament d'una estrofa. I, de seguida, en la balada de les Dames d'Altre Temps, ampliarà i multiplicarà l'adalerada pregunta. “*Mais ou sont les neiges d'antan?*”, “*Mais ou est le preux Charlemaigne?*”. Vindran les tirallongues de noms:

*Alphonce le roy d'Arragon,
le gracieux duc de Bourbon,
et Artus le duc de Bretaigne
et Charles septiesme le bon?*

que ens faran pensar tenaçment en Jorge Manrique: “*Que se hizo el rey Don Juan? — los infantiles d'Aragon — qué se hizieron?*”.

Villon i Manrique són contemporanis. 1431 i 1440, llurs dates probables de naixença. Podeu considerar com un lloc comú medieval aquell demanar per personatges pretèrits. El vagabund francès i el cortisà espanyol s'ajunten, però, de bell nou, a dir la inexorabilitat i la universalitat de la mort. Lloc comú, també? Esdevingut, si a-càs, en tots dos poetes, heutat pura, per gràcia d'un mateix tremolor humà.

* * *

Manrique diu, amb màgica simplicitat: "*Nuestras vidas son los rios — que van a dar en la mar — qu'es el morir; — allí van los señorios — derechos a se acabar — e consumir*".

Villon posa en la mateixa pintura més prolixitat:

*...povres et riches
sages et folz, prestres et laiz,
nobles, villains, larges et chiches,
petiz et grans, et beaulx et laiz...*

cal que mori tothom.

*Princes a mort sont destinez,
et tous autres qui sont vivans;
s'ilz en sont courciez n'ataynez,
autant en emporte ly vens.*

Us diríeu en presència d'un vell retaule, com el de la "Ballade pour prier Nostre Dame", amb un Paradís pintat, on hi ha arpes i llaüts, i un Infern on els damnats bullen. Ací no es tracta, però, d'Infern i Paradís, ans d'una vera dansa de la Mort. Tots aflueixen a la immensa rotllana. La vida hi arriba com un riu a la mar. El temps passa, lent i segur, fugitiu etern. I Villon n'assenyala el pas amb un sospir, com Manrique, però qui sap si també amb l'ombra d'un somriure.

1932.

CASTELVECCHIO

Castelvechio di Barga, març de 1903. Amb aquests mots signa Giovanni Pascoli el pròleg dels "Canti di Castelvechio". Un petit poble — de la Toscana?, de la Romagna?, d'Umbria? — aixoplugava els seus somnis i la seva dolor. Les pàgines d'un diccionari geogràfic ens dirien, potser, el nombre dels qui hi viuen o els conreus que s'hi fan. Ens plau més, però, d'imaginar el seu contorn, a poc a poc, en visió fragmentària, indecisa. Com un poble perdut en la boira manyaga que Pascoli invoca:

*Amaga les coses llunyanes:
les coses són xopes de plor.
Que vegi només
les pomeres i els presseguers
que donen llur mel suau
pel meu negre pa.*

Castelvecchio. Les estacions que passen. La terra, com és? Les pedres, què hi són? Cabanes, horts, pous, la muntanya a la vora, el llenyater que hi va, els ocells que en tornen. Ocells, tots els ocells, amb llurs noms i llurs crits, en la poesia, de vegades massa pintoresca, de Giovanni Pascoli. Es el poeta dels ocells. En el vol de les aus troba la seva pròpia evasió. En el misteri de llur cant s'aboca al misteri de la vida. I per això les línies de Castelvecchio, més que als carrers — costeruts? tortuosos? ¿o drets i llisos? — del poble, les trobem en les orenetes dels seus capvespres o en els estels de les seves nits.

El grill, l'esbarzer, el vent, les campanes que emplenen de fantasmes l'aire; l'alzina, la pastura, les esquelles dels ramats... Però, Castelvecchio on és? què és? De tantes pinzellades fugisseres podrem fer-ne una pintura aproximada? O ¿no serà deliberadament que, al nostre torn, bastim, amb floes de vaguetat, Castelvecchio com un refugi? Encara, a través dels poemes, la conversa dels veïns vora el foc de la llar o el cloquejar de la gallina davant la porta esbatanada. Es en el cap al tard. Vindrà la fosca de pressa. Les ombres nocturnes trobaran solitari el poeta, que lluita amb el record.

*I s'obren les flors nocturnes,
en l'hora en què penso en els meus.
Apareixen entre els viburns
les papallones crepusculars.*

*Tot d'una callaren els crits
un casa només xiuxiueja.
Sota teulada, s'adormen els nius
talment els ulls sota les celles.*

*Els càlzers oberts exhalen
sentor de madueixes vermelles
S'encén una llum a la sala.
Neix l'herba damunt de les tombes.*

*Una abella tardana murmura
si troba son buc ja ple.
La Lloqueta per l'era blava
va amb el seu piupiueig d'estels.*

*Per tota la nit s'escampa
la sentor que passa amb el vent.
Passa el llum, va pujant l'escala
i brilla en el replà un moment.*

*Es l'alba. Es clouen els pètals
una mica marcits; es cova
dintre l'urna blana i secreta
no sé quina felicitat nova.*

Heus aci Castelvecchio: una felicitat nova damunt la mateixa dolor. "Neix l'herba damunt de les tombes". La vida, implacable. La sensació de la mort afina els sentits del poeta. A la llinda del cementiri se "sent" créixer l'herba:

*E il castello della morte.
S'ode qui l'erba che cresce.*

* * *

Tota l'obra de Pascoli sembla una flor que creix entre les lloses d'una tomba. El seu pare va morir assassinat, la seva mare no el va sobreviure gaire. "Les circumstàncies — diu Renato Serra — van fer d'ell un dels vençuts, o, almenys, un dels afligits, dels obscurs, del món: van fer que els seus dies, dominats per una ombra tràgica, llisquessin entre el dolor gran i les angúnies petites, en casa pobra, entre pobres coses. El seu treball va ésser, per llargues anyades, fosc i difícil; va haver de fatigar-se per haver sostre i pa, per fer-se, poc a poc, en un recó del món tumultuós, un niu petit, per recollir-hi les relíquies de la seva vida dispersada per la dissort."

I quan senyala l'obsessió de la mort, present tothora en la vida i en l'obra de Pascoli, afegeix:

"Però a la vista clara de la mort s'acompanya, invencible, la il·lusió; religió o esperança. Pascoli, en la seva ingenuïtat refinada, se n'adonà admirablement: veu com la il·lusió és dolça, i sent aquesta dolcesa la prova de la vanitat; estima, com a home, la seva il·lusió sense deixar-se'n enganyar, i en aquesta tristesa de l'amor desesperat troba una voluptat que embriaga la seva ànima."

En els "Canti di Castelvecchio", més que en els

altres llibres, aquella voluptat sembla vèncer. La beutat del món el corprèn, ací. Fins la mort hi pren un sentit casolà, íntim, que li fa perdre rigidesa. Les llàgrimes, a Castelvechio, són bones com el pa. I els morts, en ésser alta nit, vénen a cercar les engrunes enyorades.

*Entren, agafats i muts,
L'alè, de cansats, els manca
i s'aturen, asseguts,
vora l'estovalla blanca.
S'estan, fins a l'endemà,
amb el cap damunt la mà...*

Quina pietat! Quin amor a la vida! Dirieu que s'hi escola tota la recança del "Cant espiritual".

. . .

Vaig trobar el meu exemplar de "Canti di Castelvechio", fa molts anys, a la fira de llibres vells. El paper groguejava del temps i del sol. A la primera pàgina, un nom i una ciutat exòtics, amb tinta ja descolorida, feien somniar — el port a la vora — els llargs viatges del volum: hores i hores a la coberta d'un vaixell.

Castelvechio! No sé com és, i em plau de fer-ne un indret fantàstic. Però sempre que obro les pàgines del llibre em sembla sentir-me, viatger fatigat de moltes terres, a la porta acollidora de la casa pairal.

1932.

NOTES SOBRE SUPERVIELLE

a F. Domingo

Damunt la coberta del llibre de poemes, un mot, "Gravitations", definidor. Supervielle acut a la mecànica per explicar el seu lirisme. Gravitació: força que atrau recíprocament els cossos. Els cossos d'un poeta són, però, el més sovint, tènues simulacres. Així, en aquest univers de Supervielle, veiem atraure's, a l'encís de la seva tonada a mitja veu, farcida de secret, els vius i els morts, els astres, els núvols, els navilis, un ramell de cireres, la taula familiar, l'ahir i el demà del món. Tot esdevingut somni. Un esguard melangiós escruta aquella vida bigarrada i dirieu que mesura l'"aire desert" i els fantasmes que hi naveguen. Per això aquest llibre hauria pogut dir-se, també, "El Pes de l'Aire". O "El Pes dels Somnis".

* * *

Hi ha, almenys, dues menes d'evasió. Un savi, amb l'ajut del microscopi, us invita a viatjar per

l'interior d'un arbre. Les rels, les fulles, les branques, la saba que rega i nodreix l'harmoniosa unitat vegetal tindran per a vosaltres l'encís i la soledat d'un reialme de fantasia. ¿Us haureu evadit menys que si us deixeu perdre pels "vagues soterranis" del somni, tan cars a Gérard de Nerval?

Supervielle, amb les seves geologies i les seves astronomies, és la història natural esdevinguda lirisme.

* * *

El poema "Le Portrait" amb què s'obre el llibre té una imatge que cal subratllar: "...*hauriem hagut de morir plegats — com dos mariners mig negats, que es priven l'un a l'altre de nedar, — i es donen cops de peu en les profunditats de l'Atlàntic — on comencen els peixos cegos — i els horitzons verticals*".

"On comencen"... Supervielle s'atura — pudor? espant? impotència? — a la llinda de l'altra vida. Poesia de frontera, xopa de tendresa i de vaguetat. És el secret de la seva emoció.

* * *

L'aire desert! les fondàries remotes de la mar! Dues grans obsessions d'aquest llibre. L'aire li dona netedat, precisió, lleugeresa. "*Dont l'une est faite d'air du matin ou du soir*" (pàg. 20); "*La terre lourde se souvient — oiseau, d'un monde aérien*" (pàg. 27); "*Chaque chose a l'air terrestre*

et vit dans son naturel" (pàg. 29). No cal multiplicar les citacions. Pertot, el mateix.

L'aire, d'altra banda, no és sinó un element de l'ample univers que ací es desplega. Supervielle juga amb la terra i els estels. Terra, amb majúscula. No els contempla, no els empresona en imatges. Els segueix, adalerat, en llur moviment.

* * *

Hem dit, altres vegades, com fóra suggestiu d'examinar en sèrie, a través dels poetes, el tema de la humanització dels morts. "El mirall dels morts" és titulat un capítol del llibre de Supervielle. Un alè de pietat i de somni hi treballa els versos; els poemes tenen, ara, una tebior i una lluïssor inefables. En els altres indrets del llibre, però, els morts també hi són presents. Es, sota llur ombra compungida, sens dubte, que el poeta va escriure aquest vers: "*Nous cueillons et recueillons du celeste romarin*". I són ells, encara que puHulen, amb moviment d'alga i figura de negat, en els llims de sota-aigua que Supervielle millor que ningú suscita. Heus-en ací una prova, en la traducció literal de "Le Survivant":

"Quan el negat desperta en el fons de la mar i el seu cor — es posa a batre com el fullatgè del trèmol — sent acostar-se-li un cavaller que cavalca a bon pas — i respira a pleret i li diu que no tingui por.

Li frega el rostre amb un ram de flors grogues

— i es talla al seu davant una mà sense cap gota de vermell. — La mà ha caigut, i es fon sense un sospir, a la sorra. — Una altra mà ben igual ha pres el seu lloc i els dits es belluguen.

I el negat s'estranya de poder muntar a cavall — de girar el cap a dreta i a esquerra, com si fos al país nadiu — com si a l'entorn hi hagués una gran plana, la llibertat — i el permis d'allargar la mà per collir una fruita d'estiu.

Es això, doncs, la mort? Aquesta dolcesa que ronda — i torna cap a nosaltres per un obscur favor?

I jo seria aquest negat cavalcant entre les algues — que veu com es reforma el cel turmentat de faules?

Palpo el meu cos mullat com un testimoni feble — i ma cavalcadura em diu amb un renill que és ella.

Un bressol es belluga, hi ha un peu d'infant despert. — Me'n vaig dessota un sol que sembla totjust inventat.

A l'entorn hi ha gent que a penes em mira — rostres com a la terra, però l'aigua rentà sos afany.

I heus aci que vénen dels voltants pacífics — les bèsties de la meva infantesa i de la Creació.

I el tigre em veu tigre, la serp em veu serp — cadascú troba en mi son germà, son fantasma.

L'abella em fa senyal de volar amb ella — i la llebre vol dir-me que hi ha un jaç en el clot de la terra on hom no pot morir.”

A "Offrande" i a "Vœu" hi ha, encara, amb el mateix tema transcendental, un lirisme més punyent.

* * *

"De bell antuvi la terra produí tota mena d'herbes i la verda brillantor en el flanc dels pujols i per totes les planes; els prats florits refulgiren amb un esclat verdejant, després fou donada als arbres diversos una gran rivalitat de créixer aire amunt amb les regnes amollades. I com la ploma, els pèls i les cerres neixen primer que tot en els membres dels quadrúpedes i en el cos dels ocells, així la terra novella aleshores començà per llevar les herbes i els arbustos; després infantà les espècies vivents que es formaren en gran multitud, de mil maneres, sota variats aspectes."

Podriem inscriure aquest fragment de Lucreci ("De rerum natura", llibre cinquè, versió del Dr. Balcells) al davant dels poemes "Matins du monde" de "Gravitations".

* * *

De vegades, en efecte, aquest guaita dels horitzons atlàntics i del "país clandestí" dels morts, desperta un eco esllanguit de Lucreci. Es inútil d'evadir-se. El darrera del mirall, els palaus del pesombre, el paradís dels peixos voladors, semblen més d'un cop històries naturals amb vidre de mil augments. El poeta es recloïa, naufrag de-

sesperat, en les torres del record i de la profecia.
Uns fils subtils hi menen, però, tothora — i d'a-
quí ve la millor beutat dels poemes — amb ressò
inconfusible, els sanglots presents de la terra.

1932.

TEMES DE CARLES RIBA

a Ignasi Agustí

La primera adjudicació del Premi Folguera consagra, amb just esclat, l'obra lírica de Carles Riba. Els premis literaris a casa nostra semblen, per ara, subratllar, més que no pas suscitar, la glòria. En el cas present, la tria, indiscutida com és en els cercles dels entesos, té tanmateix la seva engruna d'audàcia, puix que assenyala a l'atenció general un dels més purs esforços — aspre i heroic — que s'hagin fet en el camp de la poesia catalana.

* * *

“Estances”, poesia pura. Valéry s'estranyava de la fortuna excessiva d'aquest seu mot. “El que hom havia escrit com a expressió convencional sembla designar una realitat en si; uns i altres s'enginyen a definir-la. Jo no havia volgut sinó alludir la poesia que ha de resultar, per una mena d'*exhauriment*, de la supressió progressiva dels elements prosaics d'un poema. Entenem per ele-

ments prosaics tot el que pot, *sense dany*, ésser dit amb prosa; tot el que, història, llegenda, moralitat, fins filosofia, existeix per si sol, sense el concurs necessari del cant. (F. Lefèvre: "Entretiens avec Paul Valéry": pàgines 65-66.)

Els mots "fins filosofia" són, en aquest cas, ben oportuns. Sovint hom anava del foc a les brases. Fugir de l'anècdota per caure en el pensament sec, no hauria estat sinó una virada dintre de la poesia "impura". Cal, sobretot, "el concurs necessari del cant". I bé: feu la prova. L'intel·lectualisme que rega fins als branques més subtils de les "Estances" estableix, amb el cant, una unitat indestructible. Llegiu, per exemple, aquesta estrofa:

*Somnis, somnis, desig, oh miratge tan sols
d'incorpòries miques de desig, que a l'obaga
llinda del pensament floten en turba vaga!
Hostes mil voltes rebutjats,
però que quan l'ànima, trista
del seu treball, voldria entorn oblit tan sols,
li fingeixen, joiosa i feta, la conquesta
dels paradisos constellats.*

¿Es que el misteri torbador d'aquests versos i l'encís melangiós que en brolla podrien reduir-se a una pàgina de Freud — en prosa, naturalment?

* * *

Ha estat feta a la "poesia pura" — sigui'ns permesa la convenció d'aquesta fórmula — el retret

d'inhumanitat. Damaso Alonso, en una nota recent de la "Revista de Occidente", exclama, amb un argument eficaç: "Como si la función intelectual no fuese la distintivamente humana." I és cert. Però, potser la defensa no seria tan ràpida, ni tan fàcil, si l'objecció consistís a qualificar una gran part de la nova poesia, no d'inhumana, sinó de freda i exempta d'emoció. Carles Riba se salvaria, encara, d'aquesta escomesa. En les seves "Estances", l'emoció hi és. Hi és, "però — per dir-ho amb la justesa d'un admirable crític d'aquell llibre, J. Bofill i Ferro — com una salvatgina presonera, el primer botí caçat en penetrar en la terra ombrívola que la clara host de les paraules envaeix".

I si una nova acusació digués "obscuritat", evocariem, si acàs, l'enlluernament d'una llum massa viva, o la mena de remor que fa aquell silenci sobtat que, de vegades, com un miracle, esclata enmig d'una plaça pública.

* * *

Temes de Carles Riba: les passions, vistes com idees; el món, vist com idea; l'ànima, esguardada com un món. Introspecció, recreació ¿no són les deus de la poesia immortal?

I el temps, sempre el temps: el passat i el futur; l'origen i la fi de la vida; i tot com un presentiment, com una angúnia sense remei:

*No sé què d'immortal vençut
pesa dins meu, com la memòria
d'un doló inconegut...*

La desproporció entre l'eternitat i el temps que es mesura, li dicta bells mots:

*Ah, esvair-se sense saber
si el goig d'una hora és poc o és massa...*

De vegades, li encomana sensacions còsmiques, pregonament desolades:

*L'eternitat dels anys difunts
i els que han d'ésser comptats encara
travessen la buidor que brunz...*

Aquí pensem en Sainte-Beuve, en els últims anys tristos i eixuts del gran crític, quan la humanitat li apareixia "engendrada un matí, a bord d'un vaixell que no ha vist salpar i l'arribada del qual no podrà veure". Sainte-Beuve, però, era al capdavant un poeta frustrat; Carles Riba, per contra, té la rara fortuna d'unir a la seva sagacitat penetrant i al seu ric humanisme, les clarors autèntiques de la poesia.

* * *

Poeta del somni i de la tristesa, del "món trist", el seu àvid interrogar revela un afany de veritat

Manca,
que tard o d'hora llevarà fruits de certesa. Hi ha, a les "Estances" que el dubte i el desvari poblen. clams que revelen el fons cristià de Carles Riba. El poema que comença "Que jo no sigui més com un ocell tot sol" i el que fa "A la taula comú on l'Esperit adolla" ens mostren un esperit que vol eixir de l'èxtasi morós i per això rebutja, segur de la llum que apunta amb el nou dia, els somnis fets d'impia recança. En aquests, i en altres indrets del llibre, endevinem l'inici d'un cant més ample i més serè.

1933.

"CINC POEMES", de J. M. López-Picó.

Cap dels poetes de la febrosa Renaixença que viu Catalunya no ha nodrit de segur una tan vasta ambició com el líric de "Espectacles i Mitologies". J. M. López-Picó ha vist el món, ample i múltiple, i ha volgut posseir-lo. És, aquest desig, la història de la seva lírica. Abassegar les coses, infondre'ls un nou alè, fer el miracle de llançar-les a una nova vida, recreant-les com un Déu. L'arbre, l'amor, l'estrella, en passar davant l'esguard del poeta, queien engolits en la seva xarxa d'argent. L'avidesa no deia mai prou. I poc a poc, adés en els petits poemes del Port, salabrosos i colpidors de clars i obscurs, adés en els arquitectònics "espectacles i mitologies", J. M. López-Picó bastia el seu tresor d'imatges. Totes eren fetes a semblança seva: això és, l'objectivitat, el silenci extàtic del món sense ànima, esdevenia aquell món que cada poeta es figura dintre seu: un gloriós món fictici. L'arma del poeta que el feia conqueridor era la intel·ligència, aquella intel·ligència poètica que pe-

netra matèria endins i l'abstrau, i l'eleva i la re-crea posant-li blanques ales voladores. Les coses, el món natural, pobre cos inerm, no podien valer-se contra el poeta que les escorcollava i les prenia. Només podien lliurar-se a una revenja eixorca i a contemplar l'angúnia inexpressable de la imatge per esdevenir paraula pura.

Gairebé tota l'obra poètica de Josep M. López-Picó tanca el doble combat: conquesta del món, de la natura; conquesta de la paraula. Potser en un altre comentari intentarem ressenyar l'espectacle de la lópez-piconiana lluita per l'expressió, és a dir, el procés veritablement literari de la seva poesia. Avui voldriem, amb gosadia i timidesa alhora, situar el poeta J. M. López-Picó davant dels mons externs a ell, això és, el creador de mites, no l'artifex. El llibre "Cinc poemes" que acaba de sortir ens ofereix una oportunitat per descobrir, sota la lírica de J. M. López-Picó, la moral, si no la filosofia, que li fa d'herbei i d'estelada, cenyint-la.

* * *

El llibre "Cinc poemes" és gairebé antològic. El López-Picó dels epigrames i de les corrandes reviu en la càlida tendresa del poema "El meu fill i jo". El López-Picó dels espectacles abstractes, del brogit ciutadà reduït a música nua, reverdeix en l'oda titulada "Futbol". En tots dos poemes, però, trobaríem senyals de la diguem-ne, encara que sembla injust, conversió lópez-piconiana.

Una mena de seny greu ombreja els versos, i posa, lla on hi havia duresa, cordialitat; lla on s'encenia l'orgull, obediència. En el poemeta de "El meu fill i jo", els dos elements en lluita: lirisme subjectiu i món objectiu es fonen en la carn del fill, i el cant llisca apassionat i tendre, amb un insospitat eco franciscà. En l'oda al "Futbol", de magnífica amplària, encara que de paraula opaca, aquell anhel apolíni que dictava les "mitologies" s'acompanya, més que mai, de l'ordre i de la gràcia. Són espurnes de la "conversió". El poeta ha passat per l'orgull actiu i per la soledat orgullosa. Totjust ara ix de la soledat meditativa i es mira el món i els homes amb una tendresa punyent. Que fatigant l'obsessió de posseir, aquell marcar les coses amb les lletres de foc d'un esperit insadollable! El xiprer que era "espectre d'una flama morta", ahir fou nomenat "penserós de la natura". Potser demà, més a peu pla l'home i l'arbre, esdevindran germans. Sembla aquesta la corba moral de la lírica López-piconiana: de l'orgull a la humilitat passant per les hores solitàries.

Quan J. M. López-Picó es cansa d'agabellar el món i fer-ne artificioses pedreries, es reclou, amb un gest esquiu, esperit endins, sempre més, com gratant una ferida i obrint-la i endanyant-la. Sol, terriblement sol, a despit del camp obert o del rostre amorós, el poeta plora la fallida del seu orgull. La soledat ha dictat belles pàgines a J. M. López-Picó. Ve un dia, però, que el poeta s'adona que "la soledat cansada es diu orgull". És a

la "Nova ofrena", obscura i densa confessió. Cal deixar la soledat, si és orgullosa. I el poeta s'ofereix a Déu en un amarg bateig, on cada llàgrima és una penyora de fortitud. S'adona que ha anat massa enllà en la seva ambició, que el delit el traïa, que de la fam desordenada d'infinít no pot venir-ne sinó la dissort. I en comptes de desesperar-se com aquell personatge de Giovanni Papini que s'havia fet un món de cartó i de fang, el nostre poeta clou una mica els horitzons massa oberts, castiga els seus sentits i orna amb noble cendra les antigues flames.

* * *

Coronament i record d'aquesta dolorosa i fructuosa trajectòria és el poema "Saviesa", que obre el nou recull de J. M. López-Picó. Aquest poema que amaga sota la selva escabellada del conceptisme una dolçor de fruita madura, és com un atur en un replà de greu felicitat. Els seus versos de nou síl·labes, dringants, cristal·lins, tenen una frescor molsuda i tendra i semblen lliscar sobre un fons verd i violeta. És la pau després de la tempesta; hom endevina que abans hi ha hagut punyents sacrificis. És la pau que demanen a les Santes Maries els homes desfets del poema de Mistral.

A "Saviesa" hi ha encara la soledat i el fred domini del pensament. "Oh, dona! t'he pensat", diu un vers del poema. El pensament usurpa el

sentiment. "L'ànima, lassa de follies—guarda per ella el seu secret", diuen uns altres versos, però se n'excusa, gairebé, tot seguit. Hi ha encara aquella set inexhaurible de possessió: "ma vida no es sadolla". Es la passió exaltada que torna.

Però tot això són lleus esquitxos d'un somni esvaït. Ja la soledat no serà font de joia, ni tampoc d'angúnia. Irà acompanyada de la melangia. L'experiència que cremava el cor del poeta li fa mesclar prudentment melangia i felicitat. Dubtarà de la joia massa aguda: "Instant felix; de tan felix més fràgil", exclama en un indret del llibre. L'amarga moralitat de "Saviesa" és, precisament, aquesta. Atura el vol de l'ambició humana. El limita. "No fou sinó la demasia...", explica el poeta per oblidar el cop. "No en féssiu cas", afegeix.

Quina noble gravetat! Quin batec tan humà! "Un dolç silenci és el que lliga — febres d'antany i neus d'avui". Així acaben els versos de "Saviesa". En el dolç silenci puguen les paraules del Pare Nostre, que són subjecció, obediència, fidelitat. Que són felicitat, també.

* * *

Obediència, germanor humil, heus ací el contingut moral de la lírica lópez-piconiana d'ara. L'obediència el fa un manobre més en la gran bastida. La fraternitat el fa defugir el recó soliu per acostar-se a la natura i als homes amb el cor net de cobejança. "Cal companyia d'amistat als

homes", diu en "Un dia", que no és pas el menys bell dels "Cinc poemes". I li sembla el límit de la meravella, quan dos homes es miren i se saluden. No és això un principi de franciscanisme, en un poeta com J. M. López-Picó girat cap a Port Royal? Quantes coses no trobaríem d'esperit pascalià, en aquest poeta que castiga els seus instints i poa incansablement en la seva ànima! I ara, no gens menys, la llum d'Assís no li és estranya.

Els "Cinc poemes" del nostre liric hauran tingut la rara valor de deixar-nos veure, com en una profunda cova acolorida, els espectacles morals d'un home neguitós. Hi passen les passions i les virtuts, els goigs de la terra i les guspies de l'eternitat, la vida trèmula d'un infant i la Mare de Déu que vetlla i ordena. Enmig d'aquest tumult, un home, poeta, conta els parracs que ha deixat entre els esbarzers i obre els ulls a l'esperança.

1923.

“CARNET DE RUTA”, de J. M. López-Picó

Som davant d'un llibre madur. Alat, divers, ple de gràcia i de melangia. Dietari sentimental, recull de versos de circumstàncies — en el més humà i heroic sentit del mot — en mig del qual serpentejen les tres fines vetes de les *Salutacions d'arribada*. A la coberta de l'últim llibre de J. M. López-Picó hi ha escrits, en efecte, dos títols: *Carnet de ruta* i *Salutacions d'arribada*, i àdhuc un op. XXII i un op XXIII els individualitzen. Són, fet i fet, dos llibres. No hi fa res que les composicions de l'un es drecin enmig de les de l'altre. El poeta que fixa en trèmula beutat impressions fugisseres, vol aturar-se a esguardar els temes eternals. I canta amb gravetat litúrgica. Els poemes *A la castedat*, *A un colom d'argila*, *record votiu de Grècia* i *Confessió del pelegrí*, són tres moments dignes de l'autor d'*Elegia*. Josep M. López-Picó apareixerà, temps a venir, no en dubtem, com un dels poetes catalans de més noble humanisme. “Vinc de deixar el Paradís enrera — per dir-me

humà", exclama, lúcid, en la *Confessió del pelegrí*. El poeta troba en les batalles de la terra, en aquell tràgic "ni ange, ni bête", el seu ver i aspre destí. J. M. López-Picó, torturat i abstracte, posador de preguntes essencials, prova com la filosofia, la reflexió, els llibres, les crisis de l'esperit, són, encara, les deus més pures de l'humanisme.

A l'entorn de les *Salutacions d'arribada*, que són patètiques soledats virils, hi ha el cor tumultuós i gai del *Carnet de ruta*. ¡Quin virolat aigua-barreig d'anècdotes! La màgia de la poesia encén a cada breu epigrama una flama perdurable, o hi deixa un dring que no es vol apagar. No som pas davant l'inspirat decorador d'ous de Pasqua — oh prodigiós i fàcil Stéphane Mallarmé! Ací també hi ha els ecos de la musa d'ocasió: dedicatòries de llibres, versos que acompanyen un present, versos de ventall, de primera comunió, commemoracions, auguris, àdhuc comentaris a fets polítics (com el civilíssim *Salut a Irlanda*). Tot, però, tot, tot, sembla escrit de cara a un futur i a un sempre. Poesia pura? A *l'ombra de l'olivera*, en tot cas, no ens fa enyorar Valéry:

*Reposarà la llum en el gris-cendra
amb què mitigues el desig ardent.
Fes-me trobar l'argent del pensament,
arbre discret; ajuda'm a comprendre!*

així com les *Preguntes a la lluna* no ens fan sospirar Góngora:

*Per què te'n vas tan sola, fugissera?;
o, per què sembla que t'enyores,
igual que fossis forastera,
senyora de les soledats sonores?*

Pensament cenyit i profund, invencible desig
le claredat, d'una banda; de l'altra, imatgeria lu-
xuriant, embriaguesa de la paraula. ¿Voleu una
mostra d'aquesta embriaguesa traduïda en aHite-
ració?

*Se sent el cop. No es veu el mall:
una rialla visceral encén
tot el desig a dins del cant d'un gall
que percutia l'assolellament.*

(Migdia d'estiu)

¿En voleu una altra, traduïda en devessall d'i-
matges?

*Allucinació de pedreries:
safir, atzur serè; maragda, prat
on no es marceix la joventut dels dies;
topazi, límpid; ametista, esclat.
Aigües profundes, àgata; de l'aire
reflexos, ònix; fresca refulgent,
cristall; i tu, mirall posat al caire
dels talls de roca, diamant del vent.*

Hem dit que *Carnet de ruta* era un llibre di-
vers. Potser el més divers i representatiu i anta-

gònic de l'autor. Les seves maneres i els seus temes hi conflueixen. L'epigrama, la popularitat, la moralitat, i també el cant pla, l'oda oberta i desplegada, hi conviuen. El vers de J. M. López-Picó no desmaia. Té la duresa i la brillantor de sempre, i, de vegades, aquella blanesa volguda, tan sensible, que marcà els moments culminants de *L'oci de la paraula*. Llibre on la gràcia i la melangia fan bella amistat, ens plau de repetir-ho. El capvespre i l'alba es toquen com les puntes de dues ales. Els matisos, les tendreses, les indecisions de la tardor són també les de la primavera. Per això el poeta guanya, quan ha fatigat prou el seu esperit, reflexos inefables d'adolescent. Les poesies *Paraules sense música*, *Tonada de punta d'alba*, *Música inevitable*, per exemple, podrien ésser donades com a mostra d'aquell punt equivoc, agre i sucós, de la lírica lópez-piconiana. Els podria fer de llaçada la corrandia *Primeres lletres*:

*Desplega la nit serena
el seu alfabet d'estels.
La saviesa del cel
cap més llibre no l'ensenya.*

1929.

NOTES SOBRE "EPITALAMI"

a J. Altés

Heus ací un llibre simfònic. Himne a l'alba, tremolen en els seus versos, amb ritme que creix i inunda, les clarors renovades del cel. El poeta ha triat un moment anònim entre tants de moments moridors, i ha sabut fer-ne meravellosa ofrena nupcial. "Cada alba amb una inèdita escaiença": és el triomf de la contemplació madura. L'amor, que mou el sol i els estels, encomana a la terra i als horitzons una tebior familiar:

*Les llunyanies ens reserven tendres
delicadeses blanques de refugi;
ni un sol desig no hi ha a l'espai que fugi,
tot llar, present, sense caliu ni cendres.*

I, més endavant, "Tot llar, el cel diamantat...", etc., i encara: "La tebior familiar de l'aire, — lleugera d'ales, íntima de falda."

Som dintre el cicle d'"Invocació secular". El poeta, en el seu retorn melangiós de l'antiga aven-

tura, descobreix l'esperit que no mor. Un sentit transcendental neix en ell. Se sap, com l'alba que daura els dies, inèdit i moridor, però anella d'una cadena que no serà desfeta. Els seus ulls s'esbantanen, i aleshores, totjust aleshores, gusten el Paradís quotidià. En la humilitat troba la certesa. "Perquè estima, sap i no endevina."

Diriem que la lliçó d'"Invocació secular" troba en "Epitalami" les millors imatges. Es descabdel·la amb una amplitud i una gravetat commovedores. El vers és ric i treballat. Dolces perspectives s'hi adormen, delitosos fils d'aigua hi llisquen. Poesia simfònica: mil matisos melòdics s'acorden i fan una trama espessa que us recorda la de la punyent "Passacaglia", de Bach.

* * *

Poesia obscura? Millor poesia amb clau. López-Picó ha creat el seu llenguatge. Li calia, per donar-nos un món sublimat, afinat, trèmul, pacient, un equilibri "entre el no-res i el massa".

Pensem en Góngora. Dàmaso Alonso, en la seva admirable edició de les "Soledades", ha escrit a propòsit de les metàfores amb què Góngora substitueix el vocabulari realista: "Estas metáforas triviales, constantemente repetidas, llegan a constituir una *manera*, o mejor aún, en unión de otras singularidades, una lengua poética, no distinta en principio de la habitual en poesía, diferente sí por la constancia, por la incesante repetición de

procedimientos y ademàs por la frecuencia con que se da el elemento irreal o metafórico, sin que aparezca explícito por ninguna parte el término real de la comparación." En el cas del nostre poeta, aquesta supressió del terme real no és gairebé mai absoluta. Arriba, però, a mig camí. I el fet que les imatges serveixin sempre, en la poesia de López-Picó, un repertori d'idees abstractes, fa, és clar, difícil la comprensió del text. És una poesia que demana d'ésser llegida a poc a poc. A través dels versos acompanyeu l'autor en les seves recerques, i sovint participeu dels seus enlluernaments.

* * *

El "pròleg de l'experiència vital" amb què comença el llibre, podria servir-nos per a definir la poesia. El pensament és imaginat com una vela a tot vent, mar endins, tan allunyada del record com de l'esperança. "De la platja del record, propera — l'enyor enlaira adéus en flors d'escuma". (Heus ací, subratllem, una imatge que Góngora hauria estimat.) Si l'oblit esvaeix el record i "cap ribera el pensament no encisa", la vela llangueix. La poesia, que López-Picó anomena pensament, es nodreix del desig i d'enyor. És una proposició formulada amb una imatge.

* * *

Si d'"Epitalami" en diguéssim "Simfonia nupcial", ens plauria de destacar-hi l'scherzo dels

ocells. La poesia senyorial de López-Picó veu entrar tot d'una cants i volades. "Tot l'any prefigurat entre cantúries." La llum de l'alba suscita el record de les estacions, i cada estació viu amb els seus ocells: a l'hivern, les cogullades i les terre-roles fan desitjar l'oreneta; el falziot simbolitza "primaverals missatges de grandària"; l'estiu és "adéu de rossinyols, saluts d'aloses — i parrupeigs de sol com de coloma". I, vegeu la tardor:

*Pereses, als jardins, de les bosquetes;
als horts les mallerengues llamineres;
i al llarg escoladís de les riberes
la companyia de les cueretes.*

Fresc de primitiu, és també un episodi d'humilitat. Els ocells canten el prodigi de l'alba, i mesclen la seva joia a la greu tonada del poeta. Leopardi lloava els ocells: el cant, la lleugeresa, la rialla de les ales voladores. Per elles hauria canviat, més d'un moment, el seu fang humà.

* * *

Dintre la uniformitat del poema — sense abandonar mai la consonància dels hendecasil·labs — López-Picó, com en una simfonia, es lliura als temps diversos. L'episodi dels ocells accentua el joc de la rima, i fa que les parelles de consonants esdevinguin sovint assonants entre si. En el fragment inefable del "T'estimo" (pág. 35), el desig

d'innocència és marcat per la repetició dels mots finals del vers:

*Hem descobert que podem dir: —T'estimo—
i que voldriem no saber de dir-ho,
perquè ressoni tot l'espai de dir-ho,
com si el futur no fos sinó: —T'estimo—.*

En el fragment que comença "Realitat del Cos incorruptible", la rima té plenitud i ressonàncies d'orgue.

* * *

Op. XXV, "Epitalami", assenyala, potser, la millor maduresa del nostre poeta. En ocasió del seu jubileu, López-Picó honora la poesia catalana amb una aportació que hi restarà. Esperem que la indiferència amb què en els anys presents és vista la poesia a casa nostra, no impedirà l'homenatge de Catalunya a un dels més abnegats protagonistes de la seva renaixença literària.

1931.

CANÇONS DE REM I DE VELA

“Als poetes no els plau de callar; volen mostrar-se a la gent”, deia Goethe. El que no es confessa en prosa “hom ho canta sovint sota el roser — en el secret boscatge de les muses”, afegia.

Heus ací, en les “Cançons de rem i de vela”, una vegada més, aquesta experiència. El poeta J. M. de Sagarra, en la nuditat de la platja i de la mar, deixa volar l’enyor i lliura la seva ànima a la tristesa.

Les cançons que recull en el seu darrer llibre no són sinó un amarg soliloqui amb sentor d’alga i de fonoll marí. Gairebé tots els poemes del llibre, els uns més púdicament que els altres, no fan sinó mostrar l’espectacle desolat d’un cor.

La mar, la platja, les estrelles, les cases blanques i les noies brunes, són esguardats en el llibre de J. M. de Sagarra amb un tel dramàtic als ulls, que tenyeix tots els passatges amb les humanes tenebres de la incredulitat.

* * *

Les "Cançons de rem i de vela" fan encara el mateix dring malencònic de les "Cançons de taverna i d'oblit". Són cançons d'oblit, també; com un anhel d'ataràxia.

"Sols vull abandonar-me i jeure — sense besar, sense apretar cap mà — sota del cel color de fulla d'eura, — vora la mar, que sembla de quitrà", canta el poema inicial. Tot el llibre és el mateix clam: abandó, oblit, pau. El cor no vol sentir, el cap no vol pensar. Perquè els sentits callin, heus aquí, parada davant d'ells l'embriaguesa de la mar blava i de la platja daurada. És el mateix impuls de fugir i cercar recer que menava el poeta a l'enlluernament del plaer d'un instant i bastia la taverna com un casal de repòs.

Però la mar, forta i nua, canta més alt la cançó de l'enyorança. El seu batec, en comptes d'apagar les penes, a estones les abriva més i les punxa, i mostra el cor sagnant sota el vent. Si l'emblanquinat de calç de la taverna marinera era una nova vida efimera que feia oblidar "la misèria espellifada", vora la mar, que té una veu tan pura, eterna, no es pot fingir. El poeta s'increpa ell mateix:

Mostra't ben nu, mostra't com ets per dins i mana que "voli l'enyor — igual que fos una gavina blanca". La veu de la mar torna a obrir la tràgica baralla, i lliura el poeta, a despit seu, a mostrar el seu dolor, sense parracs que l'amaguin. Aquell roser, que diu Goethe, ha estat

l'ombra d'una vela, en l'humà crit líric de J. M. de Sagarra.

Canta el poeta, a l'ombra d'una vela. Canta la seva angúnia, la seva desesperança, el seu enuig. Són els versos d'un home sense Déu. I la natura? La natura s'obre, insensible, puixant, en el verd de les vinyes i en el blau de l'onada. És endebades que l'home es planyi. De nits, les estrelles fan la mateixa llum i els brucs de la muntanya punxen com sempre. El foc que consum el cor no l'apaguen ni la mar ni la riera.

En copsar la beutat de la natura, la grandesa del món, que viu en el llavi d'una noia o en la branca de l'olivera, el poeta se sap dissortadament sol.

"Pobre cor meu, ningú et té pietat", exclama. I, aleshores, l'autor de "Chôra" i de "L'hereu Riera" es venja de la natura, deformant-la.

La mar, la terra i els astres canvians apareixen sovint en les "Cançons de rem i de vela" amb una taca deforme. Dirieu que el poeta es complau a donar-yos una visió cruel del món. La mar sembla de quitrà o de plom fos, "la nit va ronsejant". Àdhuc, com un captaire miserable, "la boira s'ha venut els últims vels". El vent és "amença, cridòria, i desgavell"; la mar, desesperada i falsa; la lluna, gelosa. En comptes d'endolcir-se l'ànima ferida amb la manyaga de l'escuma i del sol, el poeta acaba encomanant el seu neguit a les coses.

És l'etern impuls de recrear el món, de plas-

mar-lo poèticament. El món que reviu en els versos de les "Cançons de rem i de vela" de J. M. de Sagarra, no és ja el món insensible, estàtic, estúpida­ment bell si es vol, que havia de guarir-li l'esperit, ans un món deformat i tarat per l'ànima malalta.

On irà a parar l'escepticisme de J. M. de Sagarra? En un sacrifici inefable, el poeta havia arrencat del seu cor les noses doloroses. Volia omplir-se de llum, de mar, de vent. I prou. En molts indrets de les "Cançons de rem i de vela", J. M. de Sagarra escriu significativament el mot "només" per reflectir sens dubte aquesta mena d'exercicis de soledat amb la mar que venien a ésser una cura d'optimisme, la darrera espurna de fe: "escuma i res més", "el sol, només el sol", "la teva llum només—o, lluna plena!", "només la mar i la barca".

Aquest "només" volia dir el deseiximent de l'esperit, lliure de pòsits de sentimentalisme amarg. Però, ai las!, el desig no acaba d'acomplir-se. En els vint-i-tres poemes del llibre de Josep M. de Sagarra, hi ha, sovint, ombres de mal averany. La visió de la natura és, com diem, tendenciosa, deformada, egoista, terriblement romàntica. I les vides dels altres i la pròpia són esguardades a través d'un vidre fumat. La noia és tan sols un "trosset d'argila"; el propi cor, una "menuda entranya", un "trosset de carn"; l'amor un "sotrac de nirvis i de sang mig adormida", i tot, tot, tot, vanitat de vanitats. Sembla que els

espectres del gos i del captaire, glossats en un dels poemes, es projectin damunt el llibre. Només en algun indret sortós la visió agra es torna noble alegria. Així en aquells versos que comencen: "M'agrada sentir la sardana de lluny", i acaben:

*I elles, que ballen i ballaran
elles poc saben, elles,
que jo endevino els ulls que fan,
ajagut i de cara a les estrelles.*

Versos on la melangia fa ombres morades i rosades, com en una posta molt suau.

* * *

Assenyalem per llur densitat emocional les cançons X, XV i XIX del llibre de J. M. de Sagarra. La primera d'aquestes cançons, que comença:

*"Tot el que penses, tot el que desitges,
vanitat, vanitat, canta la mar",*

significa, potser, el moment àlgid de l'estat d'ànima que dictà les "Cançons de taverna". Són versos colpidors, d'una plorosa desolació. Bossuet podia començar amb les paraules de l'Eclesiastés un dels seus més bells discursos fúnebres, el dedicat a Enriqueta Anna d'Anglaterra, duquessa d'Oleans. Després d'afirmar la vanitat lamentable de la terra, es deien els mots d'esperança-

ment. La fe responia, com en tota consciència catòlica, l'angoixós interrogant. En el poema de J. M. de Sagarra, en canvi, l'abis no es clou. "*Ai, fugim de la platja, Rosalia, — que em fan por les paraules de la mar*", exclama. La por acaba amb un pretext pueril el clam profund i tenebrós de la blava planúria. El poeta tem la veritat i s'amaga com un infant poruc.

La cançó XV, de colors bigarrades, és la més tendenciosa del llibre. "Entre el gos i el captaire" jeu la pobra ànima. L'ànima se sent covarda i esquifida. Però les paraules tenen una música meravellosa. L'esperit d'aquest poema recorda els "Chants du désespéré", de Ch. Vildrac, singularment aquells versos esbatanats: "*Je voudrais être l'aveugle — sous le porche de l'église*". Està mullat d'un sentiment tràgic molt viu.

Però allí on aquest sentiment tràgic fa una resplendor més afinada és en el poema XIX, que comença:

*"I sempre aquesta mena de cançó...
a dins de l'ànima!..."*

Aquí el poeta defuig el tòpic. No troba una fi a la seva enyorança, no troba un remei a la seva dolor. Rebutja els miratges circumstancials. La cançó que canten els llops dintre d'ell ja sap tot-hom, la repeteix la mar i la muntanya. Pertot arreu on va la sent, implacable. I plora, estacat com un Prometeu, en el penyal que volten les

gavines i els corbs marins. En aquest poema és on el lirisme desolat del Sagarra d'avui flameja amb una puresa comparable a la gràcia reposada i greu de "Chôra".

* * *

Quants versos admirables subratllariem en les "Cançons de rem i de vela"! No hi ha estrofa on no ens enlluerni una imatge nova o una fina música. Algunes cançons, com "Vinyes verdes vora el mar", són un prodigi de justesa i de color. Les dues balades que tanquen el llibre, la "Balada del mariner Luard", tota feta de contrallums, i la "Balada del clavell morenet", de tendresa corrompuda, són una ampliació dramatitzada dels motius cabdals de les cançons.

Sembla, no gens menys, que la tenebra moral que desfigura la visió del món en la poesia de Josep M. de Sagarra hagi influït també damunt els versos. Hi ha en molts d'ells un abandó paral·lel a la tristesa que el fa jeure a la platja. Dirieu que la paraula no és, de bon tros, tan treballada com en el "Primer llibre de poemes" ni com en les "Cançons d'abril i de novembre". La cançó XXII és diluïda, evidentment. En altres, la naturalitat esdevé vulgar i crua. J. M. de Sagarra, en les "Cançons de rem i de vela", com en els seus drames, gusta de l'enumeració profusa i prodiga la "i" copulativa. Sembla, també, haver caigut en un vici retòric. Podriem citar, a dotzenes, versos

del darrer llibre de J. M. de Sagarra formats per tres verbs o tres noms o tres adjectius. Atribuir tres adjectius a una cosa no és el millor camí per atènyer la justesa meravellosa d'Homer o de la millor poesia tradicional, posem per cas.

Sigui com sigui, aquestes "Cançons de rem i de vela" assenyalen en l'obra de J. M. de Sagarra una clara evolució. Ens ho fa creure, més que cap altra, l'esmentada cançó XIX. Ens diu que si una acerba concepció del món barra a J. M. de Sagarra, ara, el camí de Mistral li obre, en canvi, la via de Leopardi. Nosaltres, però, creiem al Sagarra de "Chôra" el millor Sagarra, i àdhuc després d'aquestes admirables "Cançons de rem i de vela" formariem la seva antologia damunt les fortes estrofes del primer llibre, algunes de les quals cap poeta català, ni ell mateix, no ha superat.

1923.

L'AIRE DAURAT, de M. Manent.

Per primera vegada, tot i comptar d'abans amb adaptacions exquisides de Josep M.ª López-Picó i amb versions no menys sortoses de Josep Carner i d'Apelles Mestres, el recull "L'aire daurat" de Marià Manent, obre en la nostra poesia una finestra que dona a l'Orient prestigiós i antic. Més de cinquanta poemes breus formen el llibre de l'autor de "La collita de la boira". Pertanyen a diverses èpoques (els versos més antics i els més recents apareixen separats pel gruix de vint-i-set segles) i a molts autors; n'hi ha d'anònims; l'oda i l'elegia, l'epigrama i el madrigal hi conviuen. Marià Manent, però, ha "prescindit del propòsit informatiu que procura donar una representació escaient de cada època". Ha estat fidel al mot Antologia, i ha triat. Fa somriure, si hom reflexiona, que els reculls de "cent millors poesies" (que de vegades haurien d'ésser les d'un mateix autor) siguin formats democràticament a base de molts noms. L'antologia perd el seu

sentit estricta, aleshores, per esdevenir més un panorama històric. En "L'aire daurat" aquest lligam no hi és, o hi és molt tènue. Manent no ha seguit sinó les seves preferències.

* * *

Es això el que calia fer si es tractava no d'una simple versió en prosa, ans d'una interpretació en vers, o, per dir-ho amb un altre mot específicament lópez-piconià, d'una aclimatació poètica. John Langdon Davies, el fi poeta, assagista i conferencista anglès—catalanòfil—a qui, amb la seva muller, és dedicat el llibre, fou qui aconsellà Manent de versificar les seves interpretacions xineses. En seguir el consell, el traductor — mot injust! — va decantar-se "a respectar, més que la fidelitat literal, l'esperit i el to de cada poema".

No cal dir com ens sembla raonada aquesta actitud. Es, potser, en definitiva, la més útil, arriscada i gloriosa. La poesia, ingràvida i flotant com és, rebutja les presons que el traductor li para. L'afany de literalisme marceix les flors tendres de l'original. Cal, en certa manera, que la interpretació sigui una recreació. Allò que inevitablement morirà del text primitiu pot ésser compensat amb guanys verbals i rítmics inèdits. Hom dirà les mateixes coses amb paraula dringant i lliure, i seran les mateixes imatges les que passaran per davant d'un cristall nou.

Només serà possible la recreació a base que la

matèria interpretada faci suggestió damunt l'esperit de l'interpret. I els poemes xinesos que Ma-
nent ha escollit, s'adiuen tant amb el repertori
liric de l'autor de "La branca"! Hom pensa, en
llegir alguna de les fines versions de "L'aire dau-
rat", que una mà podria introduir-les, impune,
sense escàndol, entre els reculls originals del nos-
tre poeta. Tan íntimament seves són les tendre-
ses que hi traspuen: visió neta i simple, retalla-
da; engrunes d'enyorança damunt crepuscles ma-
tutins; paraula insinuant, palpitar abscondit,
pensívola contemplació de la natura, encís de la
terra i de la llar, horitzons breus de vida blana. I
tot això, amb aquella riquesa de ritmes i de me-
tres; amb gest segur i endreçat de trobar per a
la balada l'estrofa greu que li escau i per a la
cançó el vers trencat, com d'infant que juga, i
per a l'elegia un timbaleig llunyà, fet de vels plo-
rosos. En lloc no hi ha indecisions ni fallides: tot
el recull és inspirat, i cada vers és cisellat amb
bona amor. Llegiu, per exemple, aquest "Assere-
nament a trenc d'alba", de Li-Po:

*Els camps són freds i la pluja no dura.
A cada banda es veuen els colors de l'abril.
Els peixos voladors fan lluir l'aigua pura;
cants d'ocell regalima cada branca gentil.
Ara l'ull de les flors ja brilla d'esperança;
l'herbei mig es redreça, feixuc d'aigua lluent.
I al riu, vora els bambús, l'última boira mansa
a l'oreig s'esbarria, tot delicadament.*

O aquest "Poema antic" (anònim), dramàtic com alguna de les nostres millors cançons populars:

*A quinze anys era soldat,
als vuitanta torno a casa.
Trobo un home al bell camí,
per ma llar li preguntava.
"Buida és, la teva llar,
i la colguen brolla i arbres."
He vist llebres pels forats
i faisans a sota els ràfecs.
Tot d'herbei al pati creix:
vora el pou malves salvatges,
de l'herbei me'n faré un plat,
i una sopa de les malves.
Ja m'he cuit sopa i herbei,
i ningú no m'acompanya.
He mirat cap a Llevant,
i les llàgrimes em salten.*

No oblidem, però, davant aquestes seves troballes, que Marià Manent és l'exemplar traductor de John Keats.

* * *

Amb "L'aire daurat", doncs, la poesia catalana rep una alenada oriental. Ja, en la profusa bibliografia europea del gènere, Catalunya tindrà el seu lloc. Un lloc assenyalat, per obra i gràcia

d'un esperit exigent, destre en els matisos, i en el fons del qual retornen amb vida nova les més belles tonades líriques de la Xina multi-secular.

1928.

"L'AIRE I LA FULLA", de J. S. Pons

Ritme suau, expressió concisa, línies retallades, colors tendres, claredat, frescor; ¿no us fan pensar en el joc de l'aire i de la fulla? El títol del llibre de Josep Sebastià Pons és, doncs, tan ambiciós com just. El cant "ahir color de fruita i de ram verd", té en aquest nou recull "color de perla". La maduresa i la gràcia li donen una senyoria segura. L'esguard del poeta sap sorprendre el secret de cada hora que passa, i no pas amb massa melangia.

Som davant un llibre elegiac, ben cert. Sobretot, les composicions aplegades a la primera part, sota el títol "La font del Vidre", s'esmercen a constatar la veritat de les llunyàries. Entre l'ahir i l'avui, hi ha una ratlla de consciència. En la Conversa de les Muses, "la que s'adiu amb l'hora de ma vida — en el record és adormit". L'encís antic s'escola "i l'esperit demana una altra via". Els ocells s'ajunten en un camp del passat. El record posa interrogacions a cada paisatge. I el

rellotge de sol deixa formular la sentència: "hores i coloms, tot vola".

En "L'aire i la fulla", però, i potser per primera vegada en l'obra de J. S. Pons, l'elegia s'ha despullat de sentiment tràgic. Dirieu que l'hora és massa clara i massa tendra, que el vers és massa esbandit amb les aigües de les fonts del Rosselló, perquè hi pugui créixer la molsa del neguit. El golut d'altre temps, l'enyoradis sensual que formulava, a "Roses i xiprers", a "L'estel de l'escamot" i, encara, a "Canta-perdiu", la seva adhesió total, desesperada, a la vida que fuig, ara dirieu que la guaita amb serenitat i àdhuc amb un bri de renúncia. Sap gustar-la. La sap, però, moridora i se n'acontenta.

I doncs, què desitgeu?

Per ventura aquest món no us acontenta?

Que no té el sol la llum prou resplendent?

Jo cada dia en dic gràcies a Déu.

I per la castedat de l'alegria,

li'n dic: gràcies, Senyor, per cada dia,

que va apartant de nostra sort

la humilitat glaçada de la mort.

Heus ací una variant — o una rèplica — del "Cant espiritual". (Sigui'ns permès d'afirmar, de passada, com, de tots els poemes de Maragall, ens sembla aquell el més profund i el més fecund. Al seu entorn podríem confegir una veritable antologia de la lírica catalana.)

. . .

No cal pas esperar la lectura de "Gràcies pel vent de l'alba" per concloure l'accent franciscà de la poesia de J. S. Pons. El paisatge hi és expressat sempre castament, però amb quina unció! Tots els sentits del poeta en són amarats. Hi suren com en un riu cristallí. L'hora present i l'extingida, que viu en el record com, en el matí que voldria esborrar-lo, "el blanc segell de la lluna oblidada", canten llur unció. El poeta no ha de recórrer a la imatgeria. S'acontenta — franciscanisme, encara — d'anomenar cada cosa pel seu nom, en versos sobris i dringants alhora, com un palet que l'aigua arrossega. L'amor al paisatge i a la vida han dictat, però, en "Gràcies pel vent de l'alba", les millors estrofes:

*Gràcies pel vent de l'alba, quan aprima
cada vela en el port,
perquè és tan saludable i tot ho anima
de vida i bona sort.
Per cada vall que puja, tan deserta,
i cada roc suspès,
d'on cau de plom i l'ala mig oberta
un coble d'esparvers.
Per aquell prat de l'Orri que verdeja
vora el pou de la neu:
tothom hi sol trobar quan més verdeja
la canal d'una deu.
I encara per les bèsties ajaçades
sota la tenebror,
per la balma on les truites abrigades*

*neden en la gelor,
per l'abundor d'esteles en les clines,
mestre de l'altitud,
tan diverses que són i cristallines
i plenes de virtut.*

No us fa pensar en l'himne centenari de Sant Francesc? Jo he vist, de la proa de Corbera, la plana on es bressa Illa, allargar-se amb colors ben semblants a les de la planúria on s'emmiralla Assisi.

* * *

"L'aire i la fulla" prova, amb els seus madrigals i les seves faules, com s'és enriquida la lira de Josep Sebastià Pons. Mestre d'expressió, ens acompanya de la tendresa a la ironia per damunt del diamant dels seus versos. L'alè francès no l'emmalalteix, ben al contrari. La seva catalanitat essencial hi juga i se'n serveix. Ni els madrigals són ecos de Ronsard, ni les faules glossen Lafontaine, sinó que ens diuen com la nostra llengua podria nodrir, magnífica, un Lafontaine i un Ronsard.

* * *

Ha fet bé Josep Sebastià Pons de cloure el seu llibre amb dues alenades d'eternitat. Si el riu que mor i l'hora que passa ens podien fer veure en l'ànima de l'espectador la tristesa de l'espectacle, l'evocació de Sant Roc i de Serra-

bona, insensibles al pas del temps, encomana fortitud i esperança. "Deixa volar, Sant Roc, les hores clares — i la falguera encatifa el torrent"... Per tu, pacient dintre l'oratori, res no mor, tot retorna. "Aquesta llosa bruna — sembla amidar amb son ull obert — la distància del sol i de la lluna". Ah, sàvia i encoratjadora lliçó! Com la de Serrabona, on l'àngel "gira santament — segles avall, en una estona — el full d'un llibre transparent". Poseu al cor del poeta, pedres venerables, herois soferts, l'espurna roent que serà, ignorada i tot, la mare i l'alè de la seva paraula catalana.

Any 1930, "L'aire i la fulla", poesies del Rosselló. Bell present, justificació, ell tot sol, del moviment literari. Per damunt de l'Albera, vencedor de la ratlla fronterenca, ens arriba un llibre divers i madur, on la riquesa i la gràcia s'alien. Els nostres lectors ja no tenen dret a oblidar que J. S. Pons és un dels més grans poetes del renaixement de Catalunya. I els que veiem, sovint, en les coses, la marca de llur providencial necessitat, ens demanarem, confosos, si "L'aire i la fulla" — 1930 — no és, sense voler-ho, la millor commemoració catalana de l'any de Mistral.

1930.

PROLEG AL LLIBRE "AIGÜES VIVES"

de Simona Gay.

He llegit aquestes poesies, a Port de la Selva, i la mar, amb el seu murmuri d'escuma, posava accents a cada vers.

El poble, llarg i blanc, jugava amb la boira que es desfeia; un vent lleuger movia les canyes, els tamarius i els ximbles morats. Les muntanyes frontereres, amb llur vellut acolorit, ara s'estenien per obrir pas, al conjur de la poesia, a l'altre paisatge; també pobles allargats vora mar, somniosos; i comes nues com les d'ací, terra endins. Senyor del mar i de la terra, el Canigó, desplejava el seu encís, en la joia de les fonts d'Illa. "Illa n'és tot platejat".

No puc oblidar l'objecte. El paisatge d'"Aigües vives" refusa el paper passiu que hom voldria trobar-hi i emplena, amb el seu reflex matisat, tot el llibre.

*Me tornaràs, oh mon país
la flor de vida?*

*Me sorprendrà del seu encís
l'horta espellida?*

Crec que l'encís de l'horta batega, presoner vivent, en aquestes pàgines, i que la flor de vida les amoreix. La fidelitat al país nadiu ha estat ben recompensada. Seguint les petjades segures de J. S. Pons, el seu admirable germà, Simona Gay ha batejat de bell nou el Rosselló, li ha donat una vida nova, l'ha fet entrar — ull ingenu, sense vels — a la nostra literatura. És com si un doll d'aigües primaverals, embaumades de flors canigonenques, vingués a nodrir l'ample riu de la poesia catalana.

Simona Gay ha recreat un paisatge, amb la fe i amb la melangia. Cal, en efecte, creure en el somni que tot ho transfigura: "el somni clar no és mentider".

Per això les imatges que en neixen són com préssecs de l'horta; tenen el gust del sol i de la carena. El poeta creu:

*"Sempre, avui com demà,
rajarà l'aigua clara."*

I per això la natura es lliura a la seva mirada infantina. Un pic d'enyor dona a les visions un tremolor gairebé imperceptible. És el senyal de la poesia, que mai no sabria acostentar-se de la possessió present, i troba en el record o en el neguit, l'estel que la mena.

Vora mar, ulls closos després de la lectura, he
revist el Rosselló. Tres vels de fada el protegien.
"Aigües vives" ha volgut fer voleiar, damunt les
colors clares del paisatge, la flor cendrosa de
l'absència.

1932.

UN HISTORIADOR I UN POETA

a Joan Teixidor

G. Díaz Plaja ha reunit en un volum (el 103 de les Publicacions de "La Revista") un bon nombre dels seus estudis i notes de crítica. Potser del "Glossari" de Xenius ençà no havíem vist desplegar-se un tan ric tresor de curiositat com el que palpita, bellugadís, en aquest llibre. Lletres i arts — sense oblidar el cinema! —, tendències d'ara i d'altre temps, noms catalans i del món, amb una petita especial predilecció per les lletres castellanes. Díaz-Plaja neda, àgil, en un vast oceà. Té bona memòria i dossiers nodrits. La cita oportuna i la justa valoració es mesclen sovint en una mateixa pàgina. Les notes entorn de López-Picó, de Carles Riba i d'Esclasans revelen un veritable crític. El capítol titulat "Sobre literatura i paisatge" i les consideracions sobre "Poesia en el teatre i teatre poètic" ens fan admirar un assagista sagacíssim. Però, sens dubte, preferim a qualsevol altra pàgina del llibre, les que li donen títol, dedicades a "L'avantguardis-

me a Catalunya". Són pàgines d'historiador. Història difícil i aspra. Dotze anys tot just esvaïts hi són posats en judici. 1918-1930, és a dir, l'avantguarda, de Salvat-Papasseit — Folguera-Junoy a Sánchez-Juan — Foix-Dalí. (Per què Dalí? O, per què no Miró?). Cap precedent no facilita la tasca de Díaz-Plaja. "El crític d'avui que intenti una visió de conjunt damunt el període 1918-1930 haurà de treballar sobre els documents fugissers del periòdic, de la revista i de pamflet. Això atorga, en canvi, la satisfacció de treballar sobre la carn viva del moment i recollir-ne encara la vibració més autèntica."

Díaz-Plaja ha hagut de resoldre una qüestió prèvia: definir l'avantguarda. "L'avantguarda — escriu — té una valor relativa i no serveix per a definir res". "Juan de Mena, Luis de Góngora, Marino, Lully, Chateaubriand, Mallarmé, Whitman, Poe, han estat, a la seva manera, avantguardistes." I, més endavant: "Així, jo crec que cal parlar no pas d'escoles avantguardistes, sinó de moments avantguardistes, dintre de cada escola", ¿L'avantguarda seria, doncs, un moure's envers una fita inassolible, una tendència més profitosa pel que suscita o frena que pel que fa? Així ens sembla completar, almenys, el pensament de Díaz-Plaja. Violència, diu, condemnada a desaparèixer, però que "intervé fatalment la vida normal de l'esperit col·lectiu".

Moltes pàgines del llibre de Díaz-Plaja són dedicades a l'examen crític d'aquesta obra indi-

recta, obscura i fatal de l'avantguarda — ocell que pon en el niu d'altri. La història de l'avantguarda és limitada ací, tanmateix, a la violència estricta. Els noms que hi brillen són els dels innovadors.

Díaz-Plaja ha sabut fer, en poc espai, una síntesi concisa del moviment de post-guerra. Val a dir, però, que nosaltres veiem aquest assaig com el primer pas envers una obra de més amplada. Una segona edició de "L'avantguardisme a Catalunya" — ens referim als capítols inicials del llibre—hauria de comportar un inventari crític de totes les revistes d'avançada; un anecdotari; la transcripció íntegra dels manifestos publicats; una antologia de poemes avantguardistes — ja en el sentit més ampli del mot.

Díaz-Plaja pot fer-ho. Ell ha obert el camí; que no l'aturin els primers guanys.

. . .

Una figura surt del retaule de Díaz-Plaja i passa, amb un llibre a la mà, de la història a l'actualitat. És J. V. Foix. El llibre, "*Krtu*". Tot-hom ha dit les gràcies del seu estil: net, precís, tallat i mòrbid alhora. Ja el sonet que us sobta a la llinda del llibre és un advertiment sever. Avantguardisme, ací, no vol dir feblesa ni disbauxa. La paraula hi és sempre mesurada, polida i acolorida a voluntat. Quan Foix esmena "escriure" per "transcriure", és només en un

sentit remot que diu la veritat. O millor, diu tota la veritat, sempre que no interpreteu "transcriure" per "inhibir-se". Foix no és un mèdium, o, si voleu, en ell el mèdium mai no ofusca l'escriptor.

El seu llibre ens torna al "poema en prosa" que ja semblava oblidat. Quin ritme!, i quin color! Ritme i color han de guanyar per força àdhuc els indiferents de l'escola nova. Algunes imatges d'"Ombra darrera els lilàs" ens fan pensar en el Goya dels "Caprichos". Cal un art molt segur per assetjar la fantasia en un recinte tan bell. El fragment que comença "Perquè l'home que ven fruits secs..." (pàg. 29) és un somni que us deixa somniosos. I el que comença "Feixos d'eura davant de cada casa" té l'encís d'un epigrama oriental. La forma de cloure's amb una interrogació reticent i vaga us fa pensar — qui ho diria! — en Tagore. És un llibre de poemes, no en dubteu. No una freda especulació. Tot al llarg de les seves pàgines retindriem sàvies troballes:

Cap mà no em diu adéu; però per les cantonades i al fons de tot del carrer, mil mans amputades, en aquest capvespre morat, floten, cauen o s'allunyen amb lentitud vegetal.

Heus ací una espurna de beutat torbadora. La poesia, que no refusa d'habitar el llenguatge d'una pastora o la tènue arquitectura d'una corranda, no ha estat pas esquiva amb "Krtu".

Diríeu, això sí, que en aquest llibre s'entrecreuen dos repertoris lírics; per una banda filferros, monstres, ortopèdia, cristalls, cartó vernissat; per l'altra, donzelles, àngels, capvespres, branques florides, colors de primitiu. No s'entrecreuen. Es juxtaposen, com en una sobreimpressió cinematogràfica. ¿Són dos mons que es freguen o dos estils mesclats? Perquè, de vegades, quan l'orella us dringa amb la música d'aquesta prosa sense parió i us guanya la suavitat de la imatge, el símbol obscè o cruel que la trenca sembla la màscara d'un home que té el pudor de la seva tendresa.

1932.

DIVUIT LLIBRES

OSSA MENOR

Sota aquest títol, la vidua de Salvat-Papasseit ha recollit l'obra pòstuma del poeta. Dirieu que l'esperit d'aquell generós avantguardista ha presidit la confecció del graciós volum. "Ossa menor", impresa damunt paper Japó, relligada en pergamí, il·lustrada amb quatre delicadíssimes estampes de Josep Obiols — el gran artista ennobridor d'edicions —, recorda amb fidelitat la tipografia de "La rosa als llavis". Bell homenatge al gust personal del poeta!

"Ossa menor" és un llibre que afirma, amb vigoria, l'alta qualitat de la lírica de Salvat-Papasseit. Com en els reculls anteriors, l'anecdòtic, el calligrama, el joc, llangueixen davant la imatge colpidora, el ritme i la passió. Heu clos el llibre i repetiu els versos elegants i precisos que hi viuen:

*Oh, quin pler! una gota de sang
viatgera del coll a la sina.*

I més que el lladruc del gos i el degotis de l'aigua del pou, infantilment tipogràficament reproduïts, i més que l'aeroplà i el tren i l'autocar que el poeta suscita, se us ha gravat a l'ànima el símbol del vaixell:

*La meva amiga: com un vaixell blanc
Oh, si el vaixell duia el nom d'una amiga,
de tan d'enyor llanguiria la mar.*

Heus ací una moderníssima i breu imatge on palpita la vila d'Arles.

*A cada porta és escrit: serenada
amb guix tan blanc com la calç de bell fresc.*

El "Madrigal", la "Novella" (emocionant mescla d'amor i de melangia), el "Nocturn per acordió", etc., són poesies inoblidables que excel·leixen dintre "Ossa menor". Però encara, dintre aquelles poesies excel·leixen algunes visions d'una força suggestiva rarament superada. No volem passar-les en silenci. L'una és la visió del foc, sobre la fredor dels molls, en la nit d'hivern, prop dels munts de fusta. Amb quina pietat ens diu el poeta

*totes les mans de tots els trinxeraires
com una farandola
feien un jurament al redós del meu foc!*

L'altra visió és més idíl·lica, tenyida de colors blau, or i argent:

*Oh, els calafats!
Tot el Port se n'enjoia,
car piquen amb ressò
i es diu si neix un peix a cada cop que donen
—un peix cua daurada, blaus d'escata pertot.—
Penjats de la coberta tot el vaixell enronden:
veiéssiu les gavines com els duen claror.*

En aquests esclats primaris, lluminosos, forts, hi ha la veritable personalitat poètica de Joan Salvat-Papasseit: una personalitat, no cal dir-ho, de primer ordre.

OPALS

El llibre de Salvador Albert titulat "Opals" que acaba de sortir és una bella elegia. En els poemes breus del llibre, talment llàgrimes contingudes o sospirs profunds, l'autor diu el seu plany. Fins quan floreixen les roses de l'idiili, la lírica de Salvador Albert és elegiaca: mescla el dolor a l'amor, l'enyorança al desig. Desig i amor esdevenen enfosqueïts pel vel negre que encega el cor del poeta.

Salvador Albert no fa sinó accentuar un dels seus més nobles aspectes lírics, en aquest nou llibre. L'erotisme elegíac d'"Opals" (per batejar aproximadament el seu contingut) té el mateix to de veu d'aquell panteisme que feia de Salvador Albert el "poeta dels estels". Una mateixa pureza afina les paraules d'ara i les d'adés.

Els poemes d'"Opals", breus i preciosos com una joia, tenen la virtut de la sobrietat. L'alegria és mansa i callada, en ells. Sembla que els versos participin de la indecisió espiritual que els

dicta. Versos com secrets a mig dir. En tots ells, àdhuc en les fines sensacions de paisatge, palpita el mateix sentiment tràgic. L'enyorança hi és tan forta, que viu no sols en l'absència, sinó en la presència de l'amor. Aquesta melangia que us fa enyorar el que teniu davant, en una mena d'anticipació poètica, l'expressa Salvador Albert en un poema admirable:

*Mentre en mos braços jo t'estreny, vençuda
trèmul el llavi sospirant d'amor,
bo i sentint vora meu glatir ton cor,
no sé per què m'apar que t'he perduda
i als ulls em vénen llàgrimes d'enyor.*

Però encara assenyalaríem en el nou llibre de Salvador Albert uns versos que canten amb més claredat el seu sentiment tràgic i elegíac. Són els que fan:

*Bosc endins, un pastó em dóna el bon dia
en veure'm avançar per entre abrulls.
Plora la solitud en els meus ulls
i en sos ulls clars la solitud somnia.*

Versos admirables, on el contrast us colpeix. El que en uns ulls és somni en els seus és plor. Quan Salvador Albert se n'adona i ho canta, la seva paraula té una expressió leopardiana.

OFRENA RURAL

La col·lecció sabadellenca "La Mirada" acaba d'editar un veritable joiell: "Ofrena rural", del poeta Guerau de Liost. "Aquell llibre és tremendament modern i tremendament autòcton...", cuita a dir-nos Josep Carner, assenyat mentor, en la faixa que circumda el llibre. I, ben cert, mai en poesia no havíem gustat una menja tan pairal i tan oberta a tots els vents, alhora. Guerau de Liost no és en "Ofrena rural" trobadoresc ni gòtic. És l'artífex de "La muntanya d'ametistes", músic docte; és el fantasiàire irònic dels "Somnis". Però ara el vers ha esdevingut pur, simple, nu, sonor i rar, com mai. És un dels guanys més insospitats de la nostra lírica.

D'esma, millor dit, per una intuïció inefable, se'ns acut de posar el Guerau de Liost d'"Ofrena rural" al costat del Picasso de l'"Arlequí" i del Strawinsky de la "Pastoral sense paraules". Evidentment, Guerau de Liost és un poeta avant-guardista. Potser fins ara ningú no havia dit en

formes tan noves i a primer cop d'ull tan desconcertants un contingut líric tan català. "Tremendament modern i tremendament autòcton..." Bells mots definidors.

Guerau de Liost, en aquest llibre, juga amb l'al·literació i amb l'onomatopeia; infla de música cada vers fins que esclata en una riuada de cristall; cisella estrofes arbitràries, on els versos de 7, 8, 9, 11 i 14 síl·labes, per exemple, conviuen en una harmonia difícil, però perfecta. "Ofrena rural" és, des del punt de vista de la forma, potser el llibre més ric de la poesia catalana del noucents.

Heus ací els títols d'alguns dels millors poemes del recull: "Sonet crucífer", "Moments de cirerer", "Font de Sant Marçal", "Oda principesca". Aquesta oda és un prodigi de frescor, d'audàcia i de sonoritat.

ELEGIA

Cada any per aquest temps, quan octubre comença de daurar les fulles, J. M. López-Picó ens lliura, com un fruit madur, el seu recull de poemes. Fa disset anys que el rite es compleix amb joiosa norma. Aquest any el llibre es diu "Elegia".

J. M. López-Picó ha polsat, en efecte, una lira melangiosa. Els seus versos són vestits d'una dolça i pomposa malenconia. Diríeu que el poeta enmig del camí de la seva vida, guaita endavant i enrera. Ha deixat, lluny, l'orgull i l'amor de la juvenesa. Déu i el company, en infinita pau i el treball de cada dia, són la glòria i la mesura que l'esperen. El cop d'ull, però, al paronama sentimental del poeta comporta un trasbals humaníssim. És el neguit que llisca en les paraules de "Elegia". "Mal d'home" en diu l'autor.

*Mal de desig desfet i curta vida,
d'un doll que passa i no en sabem la deu;*

*mal, tan endins, que no en tenim la mida
i quan ressona, no en trobem la veu.*

Aquesta angúnia generosa, que és set de companyonia, lluu amb colors canvians en el poema. Es adés crit aspre, adés plany silenciós. S'engarlanda amb flors tendríssimes en el cant o capítol III del poema. És un romanç admirable on ragen, abundoses, les imatges i les fines sensacions. La melangia dels cims és l'absència de Déu i la boirina dels rius el pensament de la terra. Aquest romanç travessa el llibre com un delitós rierol cenyit "d'herba fresca".

"Elegia" és un llibre greu. "Veritat, veritat, esforç inútil...", canta un vers, tot sol al mig d'una pàgina. La lírica de J. M. López-Picó, torturada d'humanitat, no és feta, però, per la tonada de l'escepticisme. El poeta s'arracera allà on pot i després de la tempesta que li sacseja l'ànima el cel és més pur i més llis. Sempre, en la gran estesa fecundada pel treball, allà on l'home ha vessat la suor del seu front sotmès a la llei inexorable i divina, "hi ha la pietat d'una figura — entre la vinya i l'horitzó marí".

"Elegia" és filla de la mateixa inspiració que dictava "La nova ofrena" i "L'home del qual es parla". Un càlid alè d'humanitat li dona la seva més alta noblesa.

L'OCI DE LA PARAULA

“L'oci de la paraula”, com “Dites de tot l'any” (1922), assenyala, dintre l'obra granítica del nostre poeta, un esplai. Intermezzo on la Diversitat regna, senyora de la paraula. La Diversitat i l'Oci. Un llibre així és com un quadern de notes on, al costat de la imatge perfecta, breu, hi ha fugitives ombres d'inspiració, agafades per la túnica de colors tendres i suggestions capaces de cristallitzar en formes més amples. El poeta ens ofereix, en descurada i agradable mescla, el seu bigarrat botí.

Moltes sirenes han temptat J. M. López-Picó. Poeta, cap invenció no li és aliena, cap estructura verbal no li és esquiva. Dirien que l'autor de “Jubileu” sap, però, evadir-se dels perills. Popularisme i funambulisme no alteren les seves deus internes.

Hi ha, en “L'oci de la paraula”, poemes molt bells, metàfores molt noves. Hi ha, àdhuc, una cançoneta, la que clou el recull i li dona títol,

d'una finíssima melangia joganera. Però no ens sabriem estar de dir com ens ha colpit, sobre totes, aquesta imatge de la mar:

*Oh mar, joiell ardent, maragda en flames:
Patzar fatigues i el reflex inflames
dels diamants efimers de l'escuma.*

I de subratllar l'emoció i la sobrietat d'aquest poema invocatiu:

*Tot flamejat, camino a les palpentes;
enlluernat, em manca la claror.
Vina, tu, vida de les hores lentes,
guaita del meu camí, tu, que em presentes
el teu silenci com un llantió.*

INVOCACIO SECULAR

Amb "Invocació secular" la veu del poeta persisteix en la gravetat definitivament iniciada en els cants de "La nova ofrena". Com "Cinc poemes" i "Elegia", aquesta "Invocació secular" pertany a un cicle rigorosament humanista. El poeta que ha escorcollat el secret de la seva ànima, pròpia i el del món exterior, perfila i madura de dia en dia una abstracció: l'hòme.

"Invocació secular" és una oda a l'Home. López-Picó ha volgut batejar l'entelèquia i en diu Adam. Les estrofes del poema desgranen una lletania a Adam:

*Salut, Adam; salut, grapat d'argila,
repòs de Déu...*

L'imagina formós, feliç, ingenu, però perplex i greu, és a dir, infant i vell alhora, substractum constant d'humanitat. I el fa pensatiu, dels seus afanys, i vencedor per la pietat amorosa d'Eva.

“Invocació secular” és, també, un cant a la fidel companya i al recer que protegeix, com el perdó de Déu, l’abraçada amorosa.

La lírica de López-Picó corprèn per la seva profunditat, per la seva austeritat eixuta i per la noblesa que hi nia. Els temes a què es lliura l’autor dels “Poemes del Port” denoten la més alta ambició. Així l’Adam d’“Invocació secular” és el compendi de l’home i, àdhuc, la seva superació. Subratllem aquest vers:

Adam, Adam, a qui Jesús diu pare...

JUBILEU

La commemoració franciscana ha trobat en Josep M. López-Picó accents ben purs. El seu "Jubileu", intel·lectualíssim homenatge al pobrisó d'Assis, és també nua i exacta definició de l'ànima del Sant. El poeta no s'acontenta d'afegir la seva lloança a la lletania anònima, ans cerca de fer-la nova, en esguardar de prop, amb ulls fatigats i lúcids, la passió de l'apòstol dels ocells.

"Jubileu" no es desassembla, ni pel procediment literari ni pel contingut psicològic, d'"Elegia" o d'"Invocació secular". Com altres vegades en l'obra de J. M. López-Picó, el cant comença en ple desvari. Assistiu al neguitós braçar d'un home malalt de solitud, desesperat recercador de Déu. El crida i no fa sinó "torbar amb sa fressa — la melangia de l'orgull i el vent". Per a guarir-se, per a trobar el perdó, el repòs, la germandat, el jubileu de l'ànima, li caldrà, oreneta corferida, volar vers "l'indret que ha perdonat la història — on no hi ha res i tot

comença allí". Aquest indret és Itàlia. I, més concretament, Umbria. I aturar-se lla on obrí els ulls al món "l'Adam d'Assis".

Heus ací perquè el segon cant de "Jubileu" és una visió trèmula, exaltada i enlluernada d'Itàlia. Josep Maria López-Picó autor de les italianitzants "Enyorances del món", sap la grandesa de Roma i la beutat del país que la ciutat domina. Enfila les imatges per dir-ne les gràcies.

*"Gemma irisada amb resplendors d'aurora
fresca de rou, Itàlia, paradís."*

*"Platges daurades, on la llum es banya;
i terres altes, de la llum rebel.
Oliveres als flancs de la muntanya
i viles en triangle amb punta al cel."*

Es una oda total i diversa, de color verd-poma, que és, en la lírica fosca de J. M. López-Picó com un cinyell clar en la xemeneia negra d'un navili. Passa Itàlia, amb els parracs dels seus mestres, amb l'heroisme i la blanor que la fan agredolça, i sobretot amb la ciutat transcendental on "el pensament del Paradís perdura — tal com si Crist hagués estat romà".

I, de sobte, en les pàl·lides albes d'Assis, una figura es dreça. És Francesc, poeta i amorós, abnegat, joia viva. A la font del seu cor puríssim s'abeurà l'ocell solitari. I el cor del Sant serà la resposta fraterna al neguit de l'home.

"Jubileu", poema on es mesclen el món exterior i el panorama d'un esperit, és una obra característicament lópez-piconiana. En els versos treballats i durs hi veieu incrustades imatges sorprenents. De tant en tant us acarícia l'orella un ritme que diríeu de Paul Valéry (el Valéry de "Cimetière marin"). Però, encara, el que més us atrau, en un impuls irresistible de caritat, és l'espectacle de l'ànima que s'obre i treu enfora el mal que la corseca i la sublima i clama en la nit com una fantasma de febre.

CANÇONS I POEMES

El darrer llibre de S. Sánchez-Juan, "Cançons i Poemes", és una mostra perfectament normal de l'art d'aquest poeta. Dintre de la seva producció, a punt d'esdevenir copiosa, el breu recull de coberta blanca i lletres carmi no assenyalarà cap cruïlla, ans al contrari, un moment de llisa continuïtat. Hi retrobem l'amant de la forma — virtuós de l'al·literació —, el destre constructor d'estrofes canviants, l'irònic que no sap estrafer sense tendresa. Hi retrobem encara, i és l'encontre que més ens plau, el màgic inspirat. És quan un vers, nat del no-res, en la seva nuesa íntegra, ens comunica l'encís que corprengué l'autor. Són aquells versos que Sánchez-Juan estima per damunt dels altres: "Olor de vesta somiada, guia'm..." "Els llums del món fan uns reflexos tristos". Versos somiats, diríeu, també. Amb la polsina prestigiosa del somni, amb l'iris de la beutat inassolible.

L'irònic d'humor tendre, que així mateix re-

torna a "Cançons i Poemes", té moments de lúcida felicitat. El "Romanço", espès d'ales hilarants, amb versos de troballa ("el pit pigallat predeia — blancor d'ametlla pelada") us recorda d'altres jocs dels lírics espanyols de l'edat àuria. "Carmeta" té un agredolç que l'imposaria a les antologies humorístiques. És la sort de Sánchez-Juan: en llegir-lo us adoneu que alguna cosa manca, irremeiablement, a les antologies. Els seus "Presagis de Nadal", per exemple, reclamen un lloc al romanceret de la gran nit religiosa. Moltes cançons del recull enyoren el lloc que els escau al costat de les que Carner confegia amb oci magistral. I les endreces als Sants i a les Mares de Déu, i els versos eucarístics, haurien d'ésser, per fi, a l'antologia de la lírica humil, del somni sense orgull. Humilitat. La trobareu sobretot en el poema "Als orbs", d'una bella blancor esgarriada:

*El món no és pas tan bell com heu sentit llegir.
Vosaltres contempleu a la vostra manera
les línies invisibles d'una sentor de roses.
La vida s'afaisona a les vostres moixaines
i se us desenvolupa en música i us torna
sota el palmell sabent.
Traceu-vos amb el braç en l'aire una rodona
i definiu: — Això és un sol sense taques.*

TERCER LLIBRE DE RITMES

“La fulla tan blanca que tanca...”, “...el diumenge que plora dins l'hora”. Així afegeix Esclasans, a la malla impecable dels seus ritmes, el doble accent de l'al·literació. La forma freda tanca flames tumultuoses, l'estrofa estàtica és el vas de la pompa verbal. Ell mateix ho ha dit, i així és. Pompa verbal, escenari de colors sumptuosos, cors que sagnen, somnis en deliri. D'Annunzio? Ruben Dario? Sí, i més enllà encara. Aquell “Oh, Clara carissima, verge, clarissima Cara...” amb què comença el poema 57 del “Tercer llibre de ‘Ritmes’” ens recorda d'altres jocs retòrics que brollen en l'antiguitat clàssica. No us enganyin, però, les reminiscències. Esclasans, mescla de clàssic i romàntic (com cal), dona amb els seus “Ritmes” matisos nous a la poesia catalana.

És injust de pronunciar, en parlar d'Esclasans, la paraula “monotonia”. Sobretot si “monotonia” volgués dir pobresa. Hi ha, en els seus versos, en tot cas, el dring monòton de la riquesa constant,

la fatiga de les llargues corrues sortoses. No es parli tampoc d'exercici. L'alè hi és, la imatge pura hi batega. "...el xoc de tants vents crucifica — damunt l'esperit, llit de lliris i roses, els somnis ". Quina troballa! I d'altres: "per tal que el meu llavi degusti l'inútil beuratge — del temps que destil·la una mel de vinagre i de roses". O com aquesta sòbria fi del poema 57: "¡Tendresa, mestressa del món! Sigui jo la marina — revolta d'amor sota els vents, i retrobi tothora — la teva puresa planant dins les noves tempestes — com l'ombra d'un vol de gavina damunt les onades."

Riquesa de motius, també. I aparició, en aquest darrer llibre, de temes, ben resolts, de poesia civil. El metre folgat, que Esclasans adopta, escau a l'àuria tonada política. Diego Ruiz, en els seus temps heroics, hauria trobat en Esclasans — neoclàssic, com Carducci — una flor de la seva teoria.

·NOUS POEMES·

Els *Nous Poemes* d'Iu Pons ens revelen una poesia líquida i fluent, com de metall fos o de nit de lluna. La lluna, els somnis i els núvols hi naveguen; el vi i l'aigua hi corren; les fonts hi canten sovint. Tot el llibre té alguna cosa de rec adalerat. El poeta sembla presoner de la seva embriaguesa voluntària. Els mots li neixen amb un ritme irresistible, mirallegen als nostres ulls. Arribeu així a adonar-vos que la música pot ésser la careta d'un vers, o per dir-ho més exactament, que hi ha una poesia obscura a força d'ésser sonora. Costa, en una primera lectura de "Nous Poemes", i més en una lectura en alta veu, de trobar sota la superfície lluent de les estrofes la forma limitada de les imatges.

Tanmateix, heus ací una vera troballa metafòrica: "*Mengeu les fulles d'una pluja morta*" (Ocells d'hivern), i una altra: "*la nit es gronxa dins un bosc d'argent*" (Les veles, pàg. 31). Poques vegades ha estat més ben expressada la beu-

tat d'una nit de lluna. I quants versos sortosos no subratllariem! "*Vent, genet de la nit. Lluna cansada, — t'adormiràs al cim d'un ametller florit*". "*Vina a la font, ara que el raig esgruna — la cabellera de la lluna*".

Voldriem, però, que un temperament poètic tan autèntic no fos massa fidel a les influències personals. En aquest llibre, com en l'anterior del mateix autor, n'hi ha de ben visibles. Sembla com si, de vegades, Iu Pons s'hagi proposat d'escriure "a la manera de...". La modernitat a ultrança que la segona part del llibre persegueix, no hi és pas obtinguda.

HOSTAL DE NUVOLS

Es de mal averany que un llibre tan intens i tan fi com "*Hostal de Núvols*", de Jaume Agelet i Garriga, hagi suggerit tan pocs comentaris. De mal averany per a la nostra crítica. ¿Es que els cristalls irisats d'aquest llibre intimiden l'esguard? Sigui'ns, doncs, excusada l'ardidesa si penetrem per un instant en el refugi del poeta.

Refugi, evasió. Heus ací els dos mots que vénen de seguida a la ploma, com un eco del títol. "*Hostal de núvols*": voldrieu encara una definició més explícita que aquesta? Agelet la posa a la coberta del llibre, però és tota la seva obra el que ha definit, potser sense voler. Imatge pura, sempre. Superació, sempre, de la realitat visible. Somni, és clar. I, com en els somnis, les imatges es desfan i fluctuen, en la lírica d'Agelet i Garriga. Com en els somnis i també com en el cel: els núvols es formen i es desfilen, "*són fumerada de campanes*", "*són coves fresques dels estels*", "*són clars ramells de llum desclosa*". Així és de

tendra, pura i altiva la inspiració de Jaume Agelet.

Imatge és moviment, definició constant de les coses, intuïdes en llur essència, amb brevetat epigramàtica. "*Jorn: candela blava*", "*hibern, moixons blancs. — So sec de campanes*", "*Nit que ets un hort de tenebra — amb fum de jorn apagat*", "*Nit: carro negre amb rodes de silenci — i carregat d'estrelles vacilants*"... Cada poema d'Agelet i Garriga no és sinó un enfilall d'imatges nues, exactes com teoremes.

Visió del món: funció de poesia. L'ànima, però, es projecta enfora, i s'abraça al món exterior, i crea una estada on conflueixen món i ànima. Llegiu la secció titulada "*Les platges espirituals*", on veureu els senyals colpidors d'aquella confluència. No sabeu si la natura ha estat absorbida per l'esperit, o si l'esperit vaga, gloriós vagabund, per plans i muntanyes. "*Els moixons s'enganxen — a l'esquer de l'ànima*", "*Van asclant un pi. — (Al bell fons del si, — cruix, viva, una branca)*", "*La set de dins — m'estronca — la font ardent — que, en els confins de l'horitzó, blaveja*". O aquesta meravellosa presumpció de la mort: "*Fugiran les aus — del pal alterós — de la meva nau*". O aquesta finestra: "*Finestra clement — que ara oberta enquadres — Por trèmul del dia — i el meu pensament*". Buidariem el llibre, si li demanàvem tots els exemples.

Poesia pura, sí, intensa, insinuant, dita a mitja veu, precisada per la rima, lliure per les assonàncies. Un món prodigiós s'hi anima. Som, tam-

bé, a la confluència del temporal i de l'etern. Ens
basta, per saber-ho, de llegir aquest "Dia dels
morts":

*Sota d'uns brancs retorts
un estol d'infants morts
menja la fruita tendra.*

M'ha fet pensar en el misteri inefable dels
morts de Pascoli, que vénen silenciosos a la casa
en repòs a menjar les engrunes que hom oblidà
damunt la taula parada.

L'ENCIS DE CAP AL TARD

Un breu recull, *L'encís de cap al tard* (Publicacions de "La Revista", 1931), que la pietat dels amics confegia, és tota l'obra de Ramon Juncadella, poeta mort en 1923, als vint anys. L'obra ens fa enyorar encara més l'autor. Una punyent melangia hi circula i esclata, a cada pas, en flors de desesperança. El cap al tard, "*quan ens sentim com una agulla fina — que ens va furgant endins de l'esperit — i clou els ulls una llangor divina*" és l'hora de Ramon Juncadella, prematurament elegit per la mort. Setze poesies i un sol plany, allargassat i gairebé voluptuós, que culmina en "El jugador":

*Damunt la taula verda de la vida
estic jugant als daus.*

*La Sort no m'ha dat mai una besada,
la Sort que fa palaus.*

Imatge magnífica, estampa de pesombre, digna de les nostres antologies líriques!

Josep M. de Segarra ha escrit al llibre de Juncadella un pròleg excel·lent. Aquell "Ai, la Mort, i que n'és d'embellidora!" de Maragall hi és glossat en paraules inspirades.

EL POEMA DE NADAL

Amb "El Poema de Nadal", Josep Maria de Segarra torna a les seves activitats líriques més llunyanes. Nadal és evocació fidel. Evasió, somni, i per això poesia. Amb aquest pretext tan favorable, doncs, Josep Maria de Segarra s'evadeix fins als dies de la seva infantesa. El contrast entre "*les coses quotidianes — del nervi i de la dent*" "*i el temps sospiradis i verd*", li dicta versos tendres, melangiosos, sensuals, colorits, que caldrà retenir com dels millors que ha escrit.

Quatre cants. El primer és una evocació del misteri, una declaració de propòsits. "*Malgrat el sentit impotent — i la misèria carnal, — malgrat el pensament — de màquina i asfalt, — jo et vull sentir viva i lluent — estrella de Nadal, — esgarriquant el blau del firmament!*". Ací l'estrofa ja té el ritme sacsejat que no ha d'abandonar-la gairebé mai, al llarg del poema, i que li donarà l'exaltació trepidant d'una "cantata". De vegades, el vers es bressa en la seva pròpia felicitat: "*veu-*

ràs l'àngel tot neu a les ales — amb la cinta de seda a les mans". Si és evocat el pessebre pueril, reïx llisa i pura l'assonància del romanç popular, sense adjectius que l'ombregin: "*Només els quatre pastors — li van veure bé la cara; — l'àngel els fregà el cabell — amb la punta de les ales.*" I el cant acaba amb el desplegament d'un paisatge que el misteri idil·litzava: els pirates de la mar, les caravanes del camí, les feres del bosc, sota la claror inefable que amoreix els instints més ombrívols.

El segon cant — l'anunci als pastors — és un crit de fe. "*...la ciència i la paraula — no descobriren el llampec diví, — són inútils els colzes a la taula — i els ulls clavats al pergami...*" pot exclamar el poeta, amb un gest de fatiga. La veritat només la saben els pastors quan "*es van fregant els ulls, adolorits — d'aguantà el cop de llum de les ales*". El rabadà, però, dormia i no vol creure el que no ha vist. Es ara quan Segarra tria la paraula més encesa: el vers li dringa amb accents recòndits, de confessió. Condemna de l'egoisme, del materialisme, de la grolleria que esclavitza la nostra carn humana. Sentit pascalià de la vida i de la lluita constant que li és caliu. Més endavant, sabrà que tots podem trobar el camí de la Cova, però ara sospitarà que al fons de cada ànima hi ha el crit del rabadà: "no serà tant!", pastat de menyspreu i de covardia. La fi d'aquest segon cant és, potser, el punt culminant del poema. L'evasió s'atura a les vores d'un gorg adolescent, on

les llàgrimes i els somriures s'entrelliguen.

Després ve el camí de l'Estable. Els pastors, a la busca de l'Infant diví, es demanen quin viarany cal triar. I són llurs perdiguers humils els bons guies que els menen. Per la humanitat a la veritat, heus ací la conclusió d'aquest tercer cant. Dos fragments en subratllariem: l'un, "Camí pelat i esqueixat..." sembla voler establir un contrast entre Betlem i Roma. Versos rebels. L'esquerperia, després del sanglot, per fer-nos oblidar l'ànima que es lliurava. L'altre, en noble vers blanc, "Algun cop caminant per les collades...", té l'alenada dels clàssics.—Heu-nos ací, finalment, davant la Cova. No espereu pas una apoteosi descriptiva: el poeta no us contarà la beutat dels personatges, ni s'enternirà massa davant el miracle. Ha retrobat una cançó que li fa esgarrifança, "El noi de la Mare", i sabrà encomanar-vos-la. Segarra té de Maragali aquell audaciós remuntar el corrent de les cançons tradicionals. Vol copsar les deus llunyanes de la inefable música que bressola. Quin altre bell pretext d'evasió! En neix un dels millors fragments del llibre: *¿Quin llavi de dona seria, — en quin lloc de muntanya o del pla, — aquesta tonada floria? — ¿Quina fou la primera que es trobà — la blanca melodia, — com una oreneta caçada amb la mà, — sense esquerperia?*". Aquesta mare catalana, mite immortal, ve a ajuntar-se a les estampes heroiques, perfumades i llampants del "Primer llibre de poemes". El retable racial rep, ara, la seva figura més tendra.

¿Moralitat del llibre? Cristiana i casolana: sense el Nadal "*seriem tros de carn i pensament — que no coneix d'on ve, ni on va, ni on para, — pell d'home que arrossega la corrent!*". La gran festa, però, "*ens dóna un sentiment de llar, de sostre — de terra, de nissaga i d'esperit*", "*un punt d'humilitat de cendra*", la fe ingènua que hem volgut escanyar.

Un bell poema. Es ressent, de vegades, d'un cert estil declamatori, com quan diu (pàg. 50) "*...¿per què el silenci, — per què els ocells, per què les herbes castes, — van agafar tots els colors d'un somni?*" amb frase, d'altra banda, inspirada. ¿Es, potser, el primer destí del poema — una lectura pública — que el marca així? ¿O no caldrà més aviat carregar a l'autor dramàtic tot el que el poema tingui de declamatori? I, excepcionalment, de prosaic. Aquest vers: "*Avui, precisament? No és cosa nova*", es comprèn millor amb un llarg exercici de "teatre en vers", que no és sempre "teatre poètic". Ni el periodista, sovint brillant, ni el dramaturg fàcil i abundós que és Josep Maria de Segarra ens fan oblidar el més alt prestigi de la seva lírica. Aquest "poema de Nadal" és una mostra del que encara poden esperar les nostres lletres de l'autor del "Mal Caçador". Versos d'un alè i d'un color difícilment superats a Catalunya, brillant d'un lèxic ric i ple de matisos. Poesia religiosa, ha dit algú amb sorpresa. Però davant d'un poeta, aquesta sorpresa no és lícita.

L'OMBRA

Amb "L'Ombra", la lírica de M. Manent arriba a una fina maduresa. Llibre melangiós, però idil·lic, ens apareix com un seguit de línies clares que un borriçol inefable salva de la immobilitat.

Ombra lleu, ombra d'or, ombra blava, són expressions cares al poeta, i les trobem al llarg del llibre, com l'eco d'una idea obstinada. El vers, meravellósament retallat, té així, sovint, una retin-guda vibració. Es com un timbaleig que el vent s'emporta. O millor dit, com el so d'uns platerets frustrats que insinuessin l'acompanyament d'una melodia. "*Entre aquests arbres tendres i dolçament abstrets*". Deixeu que cantin les paraules.

La poesia de M. Manent és un espectacle ben harmoniós. Una forma casta hi expressa sensacions delicades. De vegades, el vers és només com una ala que fuig. Símbol o reticència, però, us empresonen el ritme, i no us en deseixiríeu sense recança. Perfums i estels conviuen en el paisatge del poeta. Els seus refugis són bastits "a mig aire

del cel blau" i tenen, doncs, alguna cosa d'ocellivol.

"L'amor tenia a ran de llavis, i no l'he besat mai". Costaria de dir millor un sentiment que no sabeu si és resignat o trist. Sempre aquest doble joc: l'ideal que s'esmuny, però el desig que el suplanta. El poeta, assedegat i absolut, el copsa fàcilment en un bri d'herba, o en un ocell d'or, hipotètic. "Cançó antiga" i el poema que obre el recull em semblen dibuixar amb fidelitat aquest prodigi de la poesia.

Llibre de madrigals, amor i paisatge s'hi ajunten. Heus ací un bell exemple d'aquesta vella mescla:

*Darrera el teu somriure delicat s'endevina
la teva ànima ardent,
com a l'abril, una tarda de vent,
brilla la posta d'or enllà d'una glicina.*

I un altre:

*Ara llua una mica de sol
damunt els arbres, mullats de boirina.
No. Veig que passa un alè tardoral.
Era el color d'una fulla marcida.
Ara llua una mica d'amor
als teus ulls, plens d'una ombra daurada.
No. Veig que passa un alè tardoral.
I sento el fred de la teva mirada.*

De vegades, el madrigal té la progressió d'una rondalla, o l'ordre simple d'una arquitectura d'infant. Com en el poema "Diàleg". O la beutat linial d'un jardí japonès. Com el deliciós "Folk-song":

*Cinc tarongers fan perfum
vora la torre quadrada.
Brilla una mica de llum
a la finestra més alta.*

I, sempre, la troballa d'un vers que us sobta per la seva unitat i la seva gràcia indefinible, com el final de "Noia russa al Montseny":

*o fugies, rient, pel camí —
rossinyol trist i tòrtora salvatge.*

Llibre dolç i breu, perfecte, no sabríem estar-nos d'assenyalar, com la més alta de les seves virtuts, una distinció a casa nostra insuperada. Essències matisades i duradores s'hi destil·len. Algunes versions de Rilke, Blake, Shakespeare i Walter de la Mare, que completen el recull — tan sàvies i amatents — ens ajuden a definir millor l'accent del nostre poeta.

EL VELER

Aquest "Veler" d'Ignasi Agustí no coneix les tempestes, els esclats i els deliris del "Bateau Ivre", de Rimbaud. Així i tot, ha crescut a les mateixes drassanes. Les seves fustes insinuen, també, una evasió de llarg alè. Els seus pals es mouen, però, en un món més irreal que exòtic. I, sobretot, les seves colors són graduades i els seus moviments pausats. Vaixell de somni, els silencis li són sentinelles; la nit l'empresona; la lluna, "serà corona — a dalt de tot del pal al mariner". Si reposa a la platja, l'escometen "les ones fosques del record". I quan reprèn la via, altiu, "defugirà l'encís dels altres ports — i llançarà l'esguard vers el mar lliure".

El mar, heus ací un dels grans temes d'aquest primer llibre d'Ignasi Agustí. El mar i el port, protagonistes de tants poemes lírics, en el nostre nou-cents. Hi ha, també, madrigals melangiosos. Vegem, per exemple, un subtilíssim "Comiat" — que dirieu un excellent Sánchez Juan:

*Em dónes l'últim bes i la primera llàgrima.
La rosada venia i em preguntes
veient la teranyina:
—A qui, has besat abans de mi?...*

Hi ha jocs auris i florits, com el d'aquells quatre versos que Díaz-Plaja amb justa admiració retenia:

*He escrit la teva imatge en un paper secant
perquè immediatament la dolcesa es dilata;
et porto, avui, l'enyor d'aquell instant
embolicat en un paper de plata.*

¿No us dirieu en presència d'un agredolça troballa de Cocteau? Els noms que, tot al llarg de la lectura de "El Veler", se us acudin no enterboliran pas l'interès de l'obra. Semblances, ressons, influències, puñulen en el llibre d'Ignasi Agustí. Fins Alberti i Garcia Lorca hi han deixat, clara, llur empremta. "Tindrè una nòvia tonta perquè entengui els meus versos." Això és Alberti. "Salomé" ("So de violí truncat — venia per les alcoves...") és, de cap a cap, Garcia Lorca. I bé: no hi fa res. Hi ha poetes que, en llur primer llibre, us sobten amb una personalitat nua i característica que dringa amb accent nou. Pocs. El cas d'Ignasi Valenti és, però, més rar encara. A través d'una corrua d'influències, pressentiu en "El Veler" un autèntic temperament líric que no pot enganyar-vos. Diriem, per servir-nos del seu pro-

pi símbol, que els gallardets manlevats — colors ben triades, tanmateix — no ofeguen del tot l'arquitectura d'aquest veler nou-nat. El temps — ple, per a l'autor joveníssim, d'esperances — l'afinarà més i més. La seva carena el menarà aviat a la mar lliure.

I heus ací un altre bell poema — “Ocell de l'alba” — que clou i reforça el pronòstic:

*Venia amb l'ocell
la cançó de les ales esteses.
—Quina alba, digueu,
se li havia posat a les ales?*

*Volia l'ocell
profanar la quietud de l'alzina...
—On és la remor
de les fonts que li omplien la gorja?*

*Fugia l'ocell
perseguit per les albes eternes...
(Replegui's la nit
en el fons de la teva mirada.)*

ENTRE ELS OCELLS I ELS ANGELS

Potser només les amples recolzades silencioses d'un riu ens donarien una imatge aproximada de la felicitat punyent, patètica, xopa de melangia, que daura algunes pàgines inoblidables del darrer llibre de López-Picó. Tot el neguit d'antany hi llisca. Però endolcit. Les sagetes s'esmussen en les prades vagoroses del somni. Record, desig, turment, tenen, ara, un ritme lentíssim, com en una embriaguesa volguda. Talment el riu: la pau que troba en una corba, sota el noguer i el saule, es nodreix de les aigües que captiva la mar. Melangia i beutat d'un equilibri inestable. Felicitat profunda i fugissera.

Quan López-Picó escriu a la coberta del seu llibre: "Entre els ocells i els àngels", se'ns mostra en un instant de repòs, al bell mig del corrent que li lliura els horitzons esbatanats. L'Oració final sembla una condemna ascètica d'aquell repòs, vist com una defallença. Però les Estances (pàg. 28) ens n'encomanen la plenitud gloriosa. Pensem en un estel que flota, presa tota la corda, i així i tot sense estrebades. A mig camí

dels àngels. L'indret on un Pascal optimista situaria l'home.

Hem dit la imatge del llibre. Sonets, cançons, epigrames, hi trenen llur diversitat. Àngels i somnis, cert. Però també geometria. Línies precises, colors precisos. ¿Qui dirà, un dia, el realisme de López-Picó? Un realisme clàssic o, si voleu, mediterrani. "Se'n van als rius les neus — i llisquen els records..." murmurarà una vegada. D'altres, dispararà a l'atzar, ocells de l'oci, preguntes melangioses. O dirà, vora mar: "Voldria sè, a la tarda, cel i platja". Es, potser, el tema central del llibre. Aquell voler i doldre que fa rimar, amb voluptat i dolor, "profunditat" i "felicitat". Però també hi ha — i per això parlem del realisme del poeta — el seny amorós que el lliga al paisatge i a la vida, on els àngels inspiren els ocells — on els ocells són ben a la vora. El somriure de l'alba, la joia dels terrats, el "tot és possible" — dent blanca, geniva rosa — de la noia que es pentina. I, encara, presents del somni, flors tendres, un pic marcides, sentor i sospir d'aquest recull:

*La flama d'ombra d'una llum ja llesta
i l'esbullada flama del nou clam;
només el somni lligarà en un ram
la violeta i la ginesta.*

*Només el somni nodrirà l'eixam
que embriaguin de mel amb igual festa
perfums de l'obra i sol en un lligam,
la violeta i la ginesta.*

QUART LLIBRE DE RITMES

Heus ací, renovada, amb el "Quart llibre de ritmes", la gesta d'Agustí Esclasans. Un món de fantasmes troba presó en el marbre del vers. Fugues tumultuoses, deliris, febres, somnis, tremolen sota la mà que en fa, implacable, una matèria de beutat. Els coets de la imatgeria espurnegen sota el devessall de l'afiteració.

Vint-i-cinc ritmes que desenrotllen altres tants temes. De vegades és un objecte simple, sirena o campana, que rep el buf animador. La freda cosa proposada batega i es retorça com una serpentina de colors virolats, sota el càstig dels imperatius i de les preguntes. Cada imatge augmenta la velocitat del ritme, i s'estalonen unes darrera de les altres, en sarabanda dionisiaca. "Sirena, joguina marina... cadàver de sal i de llum... vas de porpra morada... estela de marbre... gardènia de carn..." La fantasia fueteja el tema; en fa, heus-ho ací, poesia resplendent.

Temes, pretextos de poesia. Diríeu que el ritme

ho és tot i que el contingut cordial li és ofert en cruel sacrifici. Seran les daines que fugen, la campana de l'ermita, l'amor, l'amistat, l'estelada. Pretextos sempre. Foradius d'un món suprasensible, que xucla la carn i la sang de qui l'espia. Xarxa parada als seus tresors esquerps. I Esclasans els fixa, en l'alenada llarga del metre, amb el martell d'argent dels accents. Els àngels, la nit de lluna, els sentiments recòndits i fins la imatge —leopardiana?— de Carolina que travessa la desolació interior, ampla i dringant, del poeta, no el distreuen de la seva tasca d'artifex. Són els seus trofeus.

Esclasans representa, en la lirica catalana, un esforç que no podem negligir. Caldrà algun dia estudiar analíticament el mecanisme perfecte del seu vers. Acontentem-nos avui de contemplar-lo, triomfador dels espectacles i de les idees, en un món que ell mateix es bastia al cor de la nit. Esclasans és, en efecte, un poeta de la nit, com d'altres en tenim, de ben assenyalats, a casa nostra. El ritme 87, sobre el tema del clar de lluna, amb un suau decantament a la llegenda, es capbussa en una joia serena que contrasta amb la tèrbola agitació de gairebé tots els altres. Gravat antic prop d'una llar encesa, diríem. I en el ritme 82 hi ha uns versos que no sabríem estar-nos de subratllar amb gest admiratiu:

*"O nit, soledat feta amor de la casa adormida
— només amb la cambra on jo estic coronada de*

*roses, — només amb la taula on jo escric estelada
de flames! — On són les ciutats i les gents i el
ressò de la fressa — del món amagat o perdut
més enllà de la fosca — gran franja d'ocells adormits
i de fulles que parlen — dels boscos amics
vetlladors en la pau taciturna?"*

El poeta, solitari de la nit, prova en el silenci
de recrear el món. Amb litúrgia de nigromàntic.

POEMES

Les Publicacions de "La Revista" ens donen els "Poemes" de Joan Teixidor. Es un primer llibre, àcid. Els viaranys de la "poesia nova" tempten l'autor. Incurança, humor, fan en les breus pàgines un constant pessigolleig. Sovint, entre versos declamatoris, i fins prosaics, el poeta assoleix llacs d'aigües cristallines. Així, l'"Intermezzo passional" ("arriba fins el cor — perfum d'herba mullada", "Per lla la primavera — vindran grapats d'ocells"). O "La teva mà". O "Matí de desembre", amb el seu final de final de rondalla. I sense el to audaç — sovint cinic — del llibre no hauriem pogut assaborir la confessió nua i humil de "Brotada", un poema d'alè. "Ai, hores mortes, alegria d'alba — aigua que llisca sense cap turment." Heus ací un elegiac precoç. Un pur elegiac.

S'equivocaria qui veiés en els poemes de Joan Teixidor un simple sacrifici mecànic a la moda literària. Hi ha, sota els àngels inevitables, un temperament líric, els fruits del qual cal esperar amb vera confiança.

INDEX

	<u>Pàgs.</u>
Eternitat de la poesia	7
Versos somniats	11
Valéry-Maragall	15
L'ombra de Job	19
Guimerà, poeta idíl·lic	25
El «Darrer engany» de Leopardi	29
Villon i el temps.	33
Castelvechio	38
Notes sobre Supervielle	43
Temes de Carles Riba	49
Cinc poemes, de J. M. López-Picó	54
Carnet de ruta, de J. M. López-Picó	60
Notes sobre «Epitalami»	64
Cançons de rem i de vela.	69
L'aire daurat, de M. Manent	77
L'aire i la fulla, de J. S. Pons	82
Pròleg al llibre «Aigües vives», de Simona Gay	87
Un historiador i un poeta	90

DIVUIT LLIBRES

Ossa menor	95
Opals.	98
Oïrena rural	100

	<u>Pàgs.</u>
Elegia	102
L'oci de la paraula	104
Invocació secular	106
Jubileu	108
Cançons i poemes	111
Tercer llibre de ritmes.	113
Nous poemes	115
Hostal de núvols.	117
L'encís de cap al tard	120
El Poema de Nadal	122
L'ombra	126
El Veler	129
Entre els ocells i els àngels	132
Quart llibre de ritmes	134
Poemes	137

OBRES DE L'AUTOR

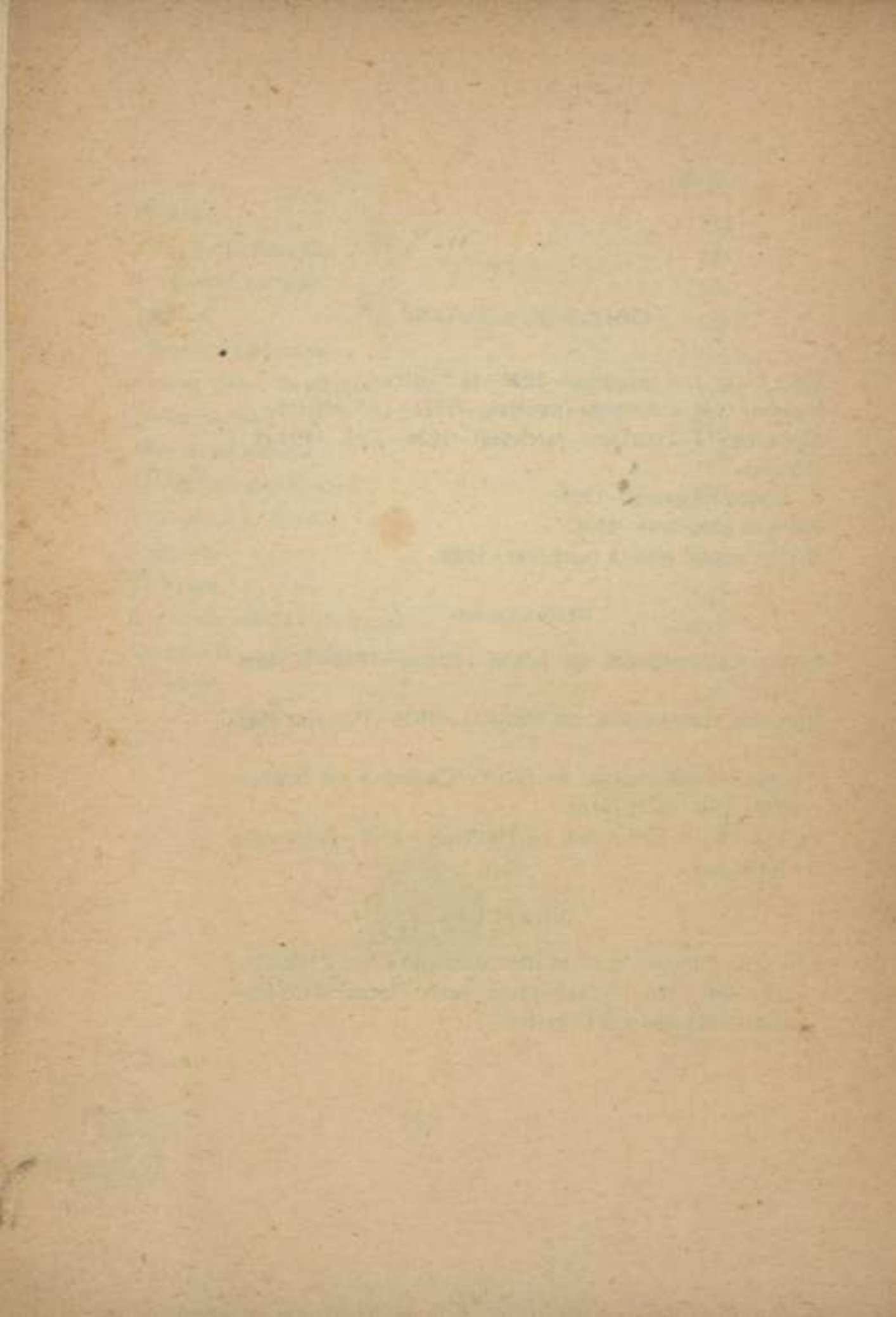
- VINT CANÇONS (poesies)—1922—(3.ª edició).
L'OMBRA DEL LLEDONER (poesies)—1924—(2.ª edició).
PAISATGES I LECTURES (articles)—1926—Col. «Prosa i Vers».
EL SOMNI (poesies)—1927.
PARADÍS (poesies)—1931.
NOTES SOBRE POESIA (articles)—1933.

TRADUCCIONS:

- MARIA CHAPDELAINE, DE LOUIS HÉMON—1926—B. Literària.
RECORDS D'INFANESA, DE MISTRAL—1926—Popular Barcino.
CARTES I PENSAMENTS, DE SANTA CATERINA DE SIENA—1927—Col. Sant Jordi.
EL VIATGE DEL CENTURIÓ, DE PSICHARI—1931—Biblioteca Horitzons.

ANTOLOGIA:

- LES CENT MILLORS POESIES HUMORÍSTIQUES DE LA LLENGUA CATALANA—(en col·laboració amb Marsal Olivar)—1926—«Els nostres Clàssics».

IBC Biblioteca de Catalunya

Año. D-IEC-BRA0

Cl. 1001298590

Top. RiA-8
1971

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

1001298590

12²
**INSTITUT D'ESTUDIS
CATALANS**

Bibl. Carles Riba

Reg. 407

Sig. 833.52

Gar

4 ptes.